

Zapošljavanje osoba s invaliditetom u komparativnim upravnim sustavima u Hrvatskoj

Jug, Natalija

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:304411>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Natalija Jug

**ZAPOŠLJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM U
KOMPARATIVNIM UPRAVNIM SUSTAVIMA I
HRVATSKOJ**

DIPLOMSKI RAD

Natalija Jug

**ZAPOŠLJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM U
KOMPARATIVNIM UPRAVNIM SUSTAVIMA I
HRVATSKOJ**

DIPLOMSKI RAD

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet – Zagreb
Specijalistički diplomski stručni studij javne uprave

Kolegij : Komparativna javna uprava
Mentorica : prof.dr.sc. Gordana Marčetić
Broj indeksa autorice 0208228

Zagreb, 2. veljače, 2023.

Natalija Jug

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Natalija Jug (ime i prezime studentice), izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mogega rada te da se u njegovoj izradi nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

(potpis studentice)

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
1.1.	Predmet i cilj rada.....	1
1.2.	Izvori podataka i metode prikupljanja	2
2.	ZAPOŠLJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM U REPUBLICI HRVATSKOJ	3
2.1.	Normativni okvir.....	3
2.2.	Podrška državnih i javnih institucija u zapošljavanju osoba s invaliditetom... ..	6
2.3.	Zaposlenost osoba s invaliditetom u 2021. g.....	7
2.4.	Nezaposlenost osoba s invaliditetom u 2021. g.....	8
3.	ZAPOŠLJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM U REPUBLICI SLOVENIJI.....	10
3.1.	Normativni okvir.....	10
3.2.	Podrška državnih i javnih institucija u zapošljavanju osoba s invaliditetom.....	11
3.3.	Zaposlenost osoba s invaliditetom.....	13
4.	ZAPOŠLJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM U ŠVEDSKOJ	14
4.1.	Normativni okvir	14
4.2.	Podrška državnih i javnih institucija u zapošljavanju osoba s invaliditetom.....	16
4.3.	Zaposlenost osoba s invaliditetom u 2021. g.....	18
5.	ZAPOŠLJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM U BUGARSKOJ.....	19
5.1.	Normativni okvir.....	19
5.2.	Podrška državnih i javnih institucija u zapošljavanju osoba s invaliditetom.....	22
5.3.	Zaposlenost osoba s invaliditetom.....	24
6.	ISTRAŽIVANJE.....	26
6.1.	Zaposlenost osoba s invaliditetom u osnovnim školama Krapinsko - zagorske županije.....	26
6.2.	Osvrt na istraživanje.....	28

7.	ZAKLJUČAK	33
8.	LITERATURA.....	37

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

U ovom radu se uspoređuje zaposlenost osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, Republici Sloveniji, Švedskoj i Bugarskoj. Ova tema je posljednjih godina zadobila pozornost kako bi se senzibilizirala javnost, ali prvenstveno upozorila vladajuće strukture na problem zapošljavanja osoba s invaliditetom, poboljšala njihov položaj i izvukla ih iz zakutka stigme i diskriminacije. U teorijskom dijelu rada će se prikazati normativni sustav odabranih zemalja, a u istraživačkom dijelu stvarno stanje odnosno broj zaposlenih osoba s invaliditetom u osnovnim školama Krapinsko – zagorske županije.

Na odabir teme „Zapošljavanje osoba s invaliditetom u komparativnim upravnim sustavima i Hrvatskoj“ potaknuo me je susjed koji je osoba s invaliditetom (intelektualne poteškoće) i njegova velika motivacija za zapošljavanje te način realizacije istog.¹

Promatrajući ovu situaciju postavila sam si pitanje koja je uloga države i društva u integraciji osoba s invaliditetom u zajednicu? Koja je uloga države i društva u zapošljavanju osoba s invaliditetom, može li im se i kako pomoći u uključivanju na tržište rada? Postoje osobe s invaliditetom visoko motivirane za posao poput mog susjeda, a što je s onom većinom koja je svojim invaliditetom demotivirana za bilo kakav posao, iako postoji određena radna sposobnost ???

Obzirom da i sama radim u javnoj službi, osnovnoj školi, koja također ima obvezu zapošljavanja osoba s invaliditetom prema Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (dalje u tekstu koristit će se skraćenica ZPRZOI) te Pravilnikom o utvrđivanju kvote zapošljavanja osoba s invaliditetom željela sam usporediti zaposlenost osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, Republici Sloveniji, Švedskoj i Bugarskoj. Drugo poglavlje bavi se problematikom od zakonskih okvira do podrške državnih institucija te statističkih podataka o zaposlenosti osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. U trećem poglavlju razmatra se problematika zapošljavanja osoba s invaliditetom u susjednoj Sloveniji. Četvrto poglavlje obuhvaća zapošljavanje osoba s invaliditetom u Švedskoj, od normativnog okvira do uloga državnih institucija u zapošljavanju osoba s invaliditetom i

¹ Svako jutro punih šest mjeseci odlazio je na Zavod za zapošljavanje tražeći posao koji bi mogao obavljati, po struci je pomoćni kuhar. Zavodu za zapošljavanje nije uvjetovao neki određeni posao, želio je samo posao koji bi mogao obavljati kako bi si osigurao egzistenciju i dostojanstvo čovjeka. Želio je ostvariti svoje pravo na rad zajamčeno zakonskim propisima. Užasavo se raznih pomoći, invalidnina, socijalnih primanja, smatrao se donekle sposobnim i želio je usprkos svom invaliditetu zarađivati za život. Nažalost institucije mu nisu uspjele u tome pomoći već je posao dobio „preko veze“ u servisu koji nudi usluge čišćenja.

statistike. U petom poglavlju razmatra se zapošljavanje osoba s invaliditetom u Bugarskoj, također od pravnog okvira do državnih institucija koje sudjeluju u zapošljavanju osoba s invaliditetom te statistike.

Navedene zemlje sam odabrala radi usporedbe zapošljavanja osoba s invaliditetom, sličnosti i razlike obzirom da su sve navedene zemlje, zemlje članice Europske unije. Hrvatska kao jedna od mlađih članica Europske unije, Slovenija naša susjedna zemlja s kojom dijelimo ne tako davnu prošlost u političkom, društvenom i državnom smislu (bili smo dijelom iste države Jugoslavije), Švedska, država s gotovo četvrtinu većim BDP-om od prosjeka EU i Bugarska s najnižim BDP-om po stanovniku u Europskoj uniji prema podacima Zavoda za statistiku EU (Eurostat) iz 2022.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Za pisanje teorijskog dijela rada koristi se većinom literatura, članci, statistički podaci i mišljenja objavljena na internetskim stranicama odnosno normativna, statistička i empirijska metoda.

Rad je strukturiran u dva dijela, teorijskog i istraživačkog. Teorijski dio se sastoji od pet glavnih cjelina, u kojima se razmatra problematika zapošljavanja osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, Republici Sloveniji, Švedskoj i Bugarskoj. Istraživački dio bavi se utvrđivanjem stvarnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom u osnovnim školama Krapinsko – zagorske županije.

2. ZAPOSŁJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM U REPUBLICI HRVATSKOJ

2.1 Normativni okvir

Prema Zakonu o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom članku 2.:

“Osoba s invaliditetom, po ovom Zakonu, je osoba koja ima trajno ograničenje, smanjenje ili gubitak sposobnosti izvršenja neke fizičke aktivnosti ili psihičke funkcije primjerene životnoj dobi, nastale kao posljedica oštećenja zdravlja, a prema stupnjevima i mjerilima navedenim u člancima 4. do 14. ovoga Zakona.

Oštećenje zdravlja je nedostatak, gubitak ili nepravilnost anatomske građe, fiziološke ili psihičke funkcije.

Invaliditet je trajno ograničenje, smanjenje ili gubitak (koje proizlazi iz oštećenja zdravlja) sposobnosti izvršenja neke fizičke aktivnosti ili psihičke funkcije primjerene životnoj dobi osobe i odnosi se na sposobnosti, u obliku složenih aktivnosti i ponašanja, koje su općenito prihvaćene kao bitni sastojci svakodnevnog života.

Hendikep je stanje koje proizlazi iz nekoga trajnog oštećenja ili invaliditeta koji ograničava ili sprečava izvršenje aktivnosti, koja je uobičajena u svijetu pojedinca i označava okolnosti u kojima se, ovisno o dobi, spolu, socijalnim i kulturnim čimbenicima nalazi osoba s invaliditetom.

Težina invaliditeta je stupanj ograničenja učinka aktivnosti osobe s invaliditetom.“²

Pravo na rad je jedno od temeljnih prava čovjeka o kojem u većini slučajeva ovisi egzistencija čovjeka. Kroz povijest gledano društvo se baziralo na radno sposobnim pojedincima koji su svojim doprinosom u radu pridonosili opstanku i unapređenju društva što se je razvojem društva počelo i zakonski regulirati. Cilj je svakog društva imati radno sposobne pojedince, a razvojem i modernizacijom društva te suvremenih pravnih sustava pokušava se omogućiti svakom čovjeku pravo na rad te ga usprkos njegovim ograničenjima osposobiti i uključiti na tržište rada i financijski osamostaliti. Da bi postigla taj cilj Hrvatska je kao članica zemalja Europske unije usvojila, ratificirala ključne međunarodne dokumente na tom području.

Sudovi RH primjenjuju međunarodne ugovore u svome radu, 2007. g. RH je potpisala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda, što je dodatni poticaj i obveza Vladi RH da primjena Konvencije postane svakidašnja praksa.

² NN 64/01

Značajni međunarodni dokumenti za osobe s invaliditetom su:

1. Deklaracija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom koja daje osobama s invaliditetom sva prava kao i drugim građanima bez diskriminacije kao i puno ljudsko dostojanstvo te priznavanje posebnih prava
2. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom su standardna pravila UN-a o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom koja ističe da je za ostvarivanje jednakih mogućnosti osobama s invaliditetom potrebna pomoć kako bi preuzeli svoju punu odgovornost kao članovi društvene zajednice za što je potrebno osigurati podršku sukladno pojedinačnim potrebama svakog korisnika usluga u zajednici.
3. Europska socijalna povelja koja naglašava pravo na obrazovanje, rehabilitaciju i zaposlenje bez obzira na prirodu i podrijetlo invaliditeta.
4. Europska strategija za osobe s invaliditetom 2010. – 2020. koja je okvir za djelovanje na europskoj razini, bila je podrška akcijama zemalja članica EU-a, a i promicatelj je sveukupog cilja provedbe Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom.
5. Program održivog razvoja do 2030. godine čiji je cilj iskorjenjivanje siromaštva, borba protiv neravnopravnosti i nepravde te rješavanje pitanja klimatskih promjena.
6. Direktiva (EU) 2016/2102 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora odnosi se na zahtjeve pristupačnosti za internetske stranice i mobilne aplikacije tijela javnog sektora koja ih trebaju primjenjivati.
7. Strategija za osobe s invaliditetom Vijeća Europe 2017. – 2023. donosi prioriteta područja Vijeća Europe u ovom području za razdoblje od 2017. do 2023. godine.
8. Nacionalni okvir je Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom koja je strateški dokument provedbe politike prema osobama s invaliditetom

Cilj Nacionalne strategije je osvijestiti hrvatsko društvo kako bi bilo osjetljivo i prilagođeno promjenama koje treba izvršiti u korist izjednačavanja mogućnosti osoba s invaliditetom, odnosno ostvariti uvjete za njihovo aktivno uključivanje i ravnopravno sudjelovanje u svim područjima društva bez diskriminacije te osnaživanje društvene solidarnosti.

Radi promicanja i zaštite prava osoba s invaliditetom djeluje i Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom, Ured pravobranitelja za osobe s invaliditetom, a značajnu ulogu imaju i organizacije civilnog društva posebno udruge osoba s invaliditetom koje se

financiraju sredstvima koje im Republika Hrvatska dodjeljuje kroz natječaje za programe i projekte. Zakonodavna regulativa se u RH kontinuirano unaprjeđuje.

Najnačajniji zakonski propisi koji uređuju područje života i rada osoba s invaliditetom u RH su:

1. Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom³
2. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom⁴
3. Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom⁵

Značajni podzakonski propisi koji uređuju područje rada osoba s invaliditetom u RH su:

1. Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom⁶
2. Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom⁷
3. Pravilnik o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom⁸
4. Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom⁹

U Republici Hrvatskoj su u veljači 2016. godine, sukladno podacima Hrvatskog registra za osobe s invaliditetom, zabilježeno da osobe s invaliditetom čine 11,9% ukupnog stanovništva i 6,9% djece s većim teškoćama u razvoju.

Da bi se osobe s invaliditetom što učinkovitije uključile na tržište rada osim zakonodavnog okvira bitno je stvoriti infrastrukturu osposobljavanja takvih osoba za svijet rada što počinje u vlastitom domu. Prvo i osnovno je važno da roditelji na vrijeme potraže stručnu pomoć ako primijete teškoće kod svog djeteta prije nego krene u školu (npr. teškoće u govoru, koordinaciji pokreta, motorici, teškoće u vidu, slab sluh itd.). Inkluzija djece s teškoćama u razvoju, u odgojno obrazovne skupine zajedno sa svojim vršnjacima, počela je 90-tih godina prošlog stoljeća (Igrić, i sur. 2015). Obrazovni sustav igra vrlo važnu ulogu. U RH obrazovanje je dostupno svima i u skladu s načelom „Škola za sve“ odgojno – obrazovni

³ NN 64/01

⁴ NN 157/13, 152/14, 39/18, 32/20

⁵ NN 6/07

⁶ NN 75/18, 120/18, 37/20

⁷ NN 75/18, 120/18

⁸ NN 75/18

⁹ NN 75/18

sustav se kontinuirano prilagođava, osiguravaju se asistenti u nastavi , zatim škola bez arhitektonskih barijera, platforme i dizala te prilagođeni ulaz za osobe s invaliditetom, inkluzivno obrazovanje sve popraćeno izmjenama zakonskih propisa. Učitelji i stručni suradnici se kontinuirano stručno usavršavaju vezano uz inkluziju učenika s teškoćama u razvoju, osiguravaju se udžbenici prilagođeni posebnim odgojno – obrazovnim potrebama učenika i dr.

2.2 Podrška državnih i javnih institucija u zapošljavanju osoba s invaliditetom

Zapošljavanje je najvažniji element ekonomske neovisnosti građana. Profesionalna rehabilitacija je važan element povećanja zapošljivosti i socijalne uključenosti osoba s invaliditetom na tržištu rada. ZPRZOI¹⁰ i podzakonski akti pridonijeli su nastojanju stvaranja kvalitetnog sustava profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Hrvatski zavod za zapošljavanje odlučuje tko ostvaruje pravo na profesionalnu rehabilitaciju nezaposlenih osoba s invaliditetom. Cilj Centara za profesionalnu rehabilitaciju je osposobljavati osobe s invaliditetom za rad u skladu s potrebama na tržištu rada te omogućiti stručnu podršku poslodavcima prilikom zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Prema ZPRZOI osobe s invaliditetom se mogu zaposliti na otvorenom tržištu rada ili u integrativnim i zaštitnim radionicama, a obveza je poslodavca osigurati razumnu prilagodbu radnog mjesta. ZPRZOI koji je u primjeni od 1. siječnja 2015. godine uveden je kvotni sustav zapošljavanja osoba s invaliditetom koji obvezuje sve poslodavce koji zapošljavaju najmanje 20 radnika da na primjerenom radnom mjestu zaposle određeni broj osoba s invaliditetom. Ta obveza je ZPRZOI propisana za javni i realni sektor te je uspostavljen sustav praćenja i kontrole zapošljavanja osoba s invaliditetom. Prema ZPRZOI kvotna obveza se može ispuniti i na zamjenske načine npr. sklapanjem ugovora o poslovnoj suradnji sa zaštitnim i integrativnim radionicama, primanjem na praksu učenika s teškoćama u razvoju, stipendiranjem redovnog obrazovanja osoba s invaliditetom i dr. ZPRZOI također definira sustav nagrađivanja za poslodavce koji nisu obveznici kvotnog zapošljavanja, a zaposle osobe s invaliditetom, kao i za poslodavce koji zapošljavaju više osoba s invaliditetom od propisane kvote. Poslodavci koji ne ispune kvotu niti zapošljavanjem niti na zamjenski način, obvezni su platiti novčane naknade u visini 30% od iznosa minimalne plaće, mjesečno za svaku osobu s invaliditetom koju su bili dužni zaposliti. Ta sredstva se koriste za isplatu poticaja i nagrada

¹⁰ NN 157/13, 152/14

za zapošljavanje osoba s invaliditetom kao i za provođenje programa i projekata za zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Nakon donošenja i primjene ZPRZOI dolazi do porasta zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Ministarstvo nadležno za poduzetništvo provodi mjere za poticanje i jačanje tržišne pozicije osoba s invaliditetom. Ministarstvo turizma je financiralo projekte strukovnih udruga koje su bile usmjerene na osobe s invaliditetom i njihovo uključivanje na tržište rada u turizmu.

Preporuka UN Odbora za prava osoba s invaliditetom je da države u suradnji s organizacijama osoba s invaliditetom provode akcijski plan kojim će povećati zapošljavanje osoba s invaliditetom na tržištu rada. Preporuka su i drugi poticaji za poslodavce koji zapošljavaju osobe s invaliditetom. Potrebno je zakonski regulirati i nadzirati prilagodbu radnog mjesta osobama s invaliditetom kao i zapošljavanje uz podršku, ali i pristupačnost radnog mjesta.

Cilj je povećati zapošljivost osoba s invaliditetom odnosno povećati njihovu konkurentnost na tržištu rada. Rast ili pad broja zaposlenih osoba s invaliditetom može se pratiti kroz redovita ažuriranja evidencija broja zaposlenih osoba s invaliditetom u javnom sektoru.

2.3 Zaposlenost osoba s invaliditetom u 2021. g.

Prema Izvješću Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u 2021. g. zaposleno je ukupno 151.439 osoba od toga 2.740 osoba s invaliditetom što je povećanje 10,7% u odnosu na 2020. g. Najveći broj osoba s invaliditetom u 2021. godini zaposleno je „u Prerađivačkoj industriji (15,9%), zatim u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (12,9%) te Javnoj upravi i obrani; obveznom socijalnom osiguranju (11,1%)“.¹¹

U Gradu Zagrebu je evidentirano 17% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom što je najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom u RH, zatim slijedi Osječko – baranjska županija s 10,2% i Sisačko – moslavačka županija sa 7%.

S obzirom na dob najveći broj zaposlenih je u dobi između 20 i 24 godine (21,2%), zatim osobe u dobi od 25 do 29 godina (17,4%) te u dobi od 30 do 34 godine (10,6%).

S obzirom na spol zaposleno je 54,5% muškaraca i 45,5% žena do kraja 2021. godine.

S obzirom na razinu obrazovanja najviše zaposlenih osoba s invaliditetom ima završenu srednju školu (81,2%), a zaposlenih visokoobrazovanih osoba s invaliditetom je 8,4%.

U 2021. godini od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom 70,4% je prije zaposlenja bilo u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje do godinu dana. Od toga najbrže su

¹¹ Izvješće o aktivnostima Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba s invaliditetom u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2021.

naše zaposlenje osobe koje su bile u evidenciji Zavoda do 6 mjeseci (48,8%) dok su se osobe koje su bile nezaposlene duže od 2 godine teže zaposlile jer protekom vremena nezaposlenosti osobe gube znanja i vještine koje su stekle tijekom školovanja i rada te se puno teže ponovno uključuju na tržište rada.

Najviše zaposlenih osoba s obzirom na vrstu invaliditeta su osobe s intelektualnim teškoćama (32,7%), zatim osobe s višestrukim kombiniranim teškoćama (21,6%) i osobe s tjelesnim invaliditetom (19,7%).

Muške osobe s invaliditetom najviše su se zapošljavali u zanimanjima: radnik u održavanju, vrtlarski radnik, te pomoćni kuhar, dok su se ženske osobe s invaliditetom najviše zapošljavale na poslovima: čistačica, pomoćna kuharica i radnice za pomoć u kući.

2.4. Nezaposlenost osoba s invaliditetom u 2021. g.

U evidenciji Zavoda na dan 31.12.2021. g. 4,9 % nezaposlenih su osobe s invaliditetom.¹²

U Gradu Zagrebu je evidentiran najveći broj nezaposlenih osoba s invaliditetom (20,9% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom iz evidencije Zavoda) zatim Osječko-baranjska (12,3%) i Splitsko-dalmatinska županija (8%).

Od ukupnog broja nezaposlenih koji su prijavljeni u evidenciji Zavoda najveći broj nezaposlenih osoba s invaliditetom je u Gradu Zagrebu i Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (8,9%), u Krapinsko-zagorskoj županiji (7,9%) i Varaždinskoj županiji (7,3%).

Najviše se zapošljavaju mlade osobe u dobi od 20 do 24 godine (13,8%), ali je njih i najviše prijavljeno u evidenciji, zatim osobe u dobi od 25 do 29 godina (12%) i osobe u dobi od 40 do 44 godine (11,3%).

U evidenciji Zavoda od prijavljenih nezaposlenih osoba prevladavaju žene (56,2%) dok kod osoba s invaliditetom prijavljenih u evidenciji prevladavaju muškarci (54,8%).

Najveći broj nezaposlenih osoba s invaliditetom u evidenciji Zavoda su osobe sa završenom srednjom školom (75,9%), nezaposlene osobe s višom i visokom školom čine 5,6% dok u općoj populaciji 16,5% ukupnog broja nezaposlenih osoba čine visokoobrazovane nezaposlene osobe.

Najviše osoba s invaliditetom je dugotrajno nezaposlena što dovodi do gubitka usvojenih znanja i vještina te im otežava zapošljavanje.

¹² Izvješće o aktivnostima Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba s invaliditetom u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2021.

U evidenciji Zavoda na dan 31.12.2021. g. bilo je 68,3% nezaposlenih osoba s invaliditetom više od godinu dana dok je 19,9% prijavljenih osoba nezaposleno 8 i više godina.

Čak 29% nezaposlenih osoba s invaliditetom uopće nema radnog iskustva dok 18,3% ima do godinu dana radnog iskustva, a 11,6% od godinu do dvije radnog iskustva.

Velika prepreka za zapošljavanje osobama s invaliditetom je i nedostatak radnog iskustva.

Najveći broj nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciji Zavoda je s intelektualnim teškoćama 29,3%, zatim osobe s višestrukim kombiniranim teškoćama (23,3%), te osobe s tjelesnim invaliditetom (17,7%).

Temeljem Zakona o tržištu rada¹³ Hrvatski zavod za zapošljavanje provodi mjere aktivne politike zapošljavanja osoba s invaliditetom kao što su potpore za zapošljavanje, potpore za usavršavanje, financiranje obrazovanja nezaposlenih i zaposlenih osoba, zapošljavanje u javnim radovima i ostale mjere iz nadležnosti HZZ-a. Temelj provedbe mjera su europski i hrvatski strateški dokumenti i preporuke Vijeća Europske unije. U 2021. godini bilo je uključeno 1.560 osoba s invaliditetom što je 53,1% više nego u 2020. godini.

„Važnost mjera aktivne politike zapošljavanja istaknuta je u Programu Vlade Republike Hrvatske za razdoblje 2020. – 2024. u okviru cilja 1.1. Očuvanje radnih mjesta i socijalna sigurnost, Nacionalnom programu reformi za 2020. godinu u okviru mjera za postizanje ciljeva Europa 2020, te Provedbenom programu Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike za razdoblje 2021. do 2024. godine.“¹⁴

U 2021. godini najveći broj osoba s invaliditetom zaposleno je preko mjere financiranja/sufinanciranja Javnih radova (48,6% od ukupnog broja novo uključenih osoba s invaliditetom u mjere).

Aktivnosti koje se provode kako bi se osobe s invaliditetom osposobile za rad uz očuvanje preostale radne i opće sposobnosti naziva se profesionalna rehabilitacija. Cilj je profesionalne rehabilitacije povećanje mogućnosti zapošljavanja i socijalne uključenosti. Profesionalnu rehabilitaciju provode centri za profesionalnu rehabilitaciju koji vrše procjenu razine radne sposobnosti, znanja, vještina, radnih navika i profesionalnih interesa, a o pravu na profesionalnu rehabilitaciju odlučuje Povjerenstvo za profesionalnu rehabilitaciju.

Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom pokrenuo je pilot projekt pod nazivom „Program radnog treninga za osobe s invaliditetom na

¹³ NN 118/18, 32/20, 18/22

¹⁴ Izvješće o aktivnostima Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba s invaliditetom u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2021.

zaštitnim radnim mjestima u okviru zaštitnih i integrativnih radionica u RH“.¹⁵ Hrvatski zavod za zapošljavanje snosi putne troškove i troškove osiguranja korisnika dok traje osposobljavanje. Cilj je projekta osposobljavanje osoba s invaliditetom koje je moguće prema procjeni zaposliti samo u zaštitnim radnim uvjetima.

Hrvatski zavod za zapošljavanje kontinuirano provodi konzultacije i savjetovanja te potiče obrazovne programe koji uključuju osposobljavanje, prekvalifikaciju i stručno usavršavanje radi što lakšeg uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada. U Zavodima za zapošljavanje zaposleni su specijalizirani savjetnici za osobe s invaliditetom koji imaju potrebnu edukaciju za rad kako bi mogli prepoznati osobu s invaliditetom te joj pomoći u njejoj potrebi uključivanja u rad, ali i zadovoljiti potrebe poslodavca. Cilj svih usluga usmjerenih na osobe s invaliditetom je pomoći im u integraciji na tržište rada, promovirati politiku jednakih mogućnosti za osobe s invaliditetom radi realizacije njihovog punog radnog i osobnog potencijala.

3. ZAPOSŁJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM U REPUBLICI SLOVENIJI

3.1 Normativni okvir

Temelj za zapošljavanje osoba s invaliditetom u Republici Sloveniji je Zakon o rehabilitaciji za zapošljavanje invalida „Zakon o spremembi Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (ZZRZI-E)“¹⁶. Slovenija je kao članica Europske unije ratificirala mnoge međunarodne dokumente vezane uz zapošljavanje osoba s invaliditetom te usvojila preporuke i poticaje Europske unije s toga područja. Temeljni dokument je Konvencija o pravima osoba s invaliditetom.

Slovenija je 2016. godine sudjelovala u pilot projektu Europske unije¹⁷ „iskaznice EU-a za osobe s invaliditetom“. Radi se o dobrovoljnom sustavu uzajamnog priznavanja invalidskog statusa i s njime povezanih povlastica s ciljem olakšavanja putovanja osobama s invaliditetom među zemljama Europske unije. Ta iskaznica bi omogućila osobama s invaliditetom jednak pristup svim povlasticama koje osoba ostvaruje temeljem invaliditeta ne samo u državi u kojoj živi već izvan matične države. Posebno na području putovanja, kulture, zabave, sporta i prometa. Nacionalne iskaznice osoba s invaliditetom nisu uzajamno priznate među državama

¹⁵ <https://www.poslovni.hr/hrvatska/prilagodeni-program-osposobljavanja-za-zastitna-radna-mjesta>

¹⁶ Uradni list št. 18, 9. 2. 2021 / Zakoni, obvezne razlage zakonov

¹⁷ <https://ec.europa.eu/social/>

članicama što onemogućava osobama s invaliditetom ostvarivanje njihovih prava i povlastica izvan matične države. Izdavanje europske iskaznice za osobe s invaliditetom ne bi utjecalo na nacionalna pravila i definiciju invaliditeta te odluku države tko ima pravo na iskaznicu. Prijedlog Komisije EU je da se do kraja 2023. godine uvede europska iskaznica za osobe s invaliditetom obzirom da su se provedenim pilot projektom pokazale dobrobiti za osobe s invaliditetom.¹⁸ ZPRZOI koji je donesen 2004. te doživio promjene 2011. godine uvedene su mjere poput profesionalne rehabilitacije, kvotnog sistema, različitih poticaja za zapošljavanje (subvencija plaće, prilagodba radnog mjesta, zapošljavanje sa podrškom, nagrada za prekoračenje kvote, i sl.) i prestanak radnog odnosa. Mjere su imale pozitivan učinak obzirom da se od donošenja Zakona konstantno povećavao broj zaposlenih osoba s invaliditetom. Također je važan i Zakon o jednakim mogućnostima osoba s invaliditetom „Zakon o iznalačevanju mogućnosti invalidov (ZIMI), stran 14535.¹⁹ koji je temelj za osnivanje raznih radnih tijela i udruga za poboljšanje života i zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Temeljem ZIMI-a osnovano je neovisno tripartitno tijelo pod nazivom Vijeće za invalide Republike Slovenije. Vijeće se sastoji od predstavnika reprezentativnih invalidskih organizacija, predstavnika stručnih institucija u području skrbi za osobe s invaliditetom i predstavnika Vlade. O pitanjima politike invaliditeta Vijeće djeluje kao obvezni savjetodavni forum, daje mišljenje o zakonima i drugim propisima koji se odnose na invalidsku zaštitu, prati izradu i provedbu programa, daje prijedloge Vladi vezano uz osobe s invaliditetom. Ministarstvo za rad, obitelj, socijalna pitanja i jednake mogućnosti obavlja stručne i administrativne poslove za Vijeće.

3.2 Podrška državnih i javnih institucija u zapošljavanju osoba s invaliditetom

U Sloveniji ne postoji jedinstveni, centralni registar osoba s invaliditetom te se ne zna točan broj osoba s invaliditetom, kao ni njihovo obrazovanje, spol, starost itd. Priznati status osoba s invaliditetom ima sedam do devet posto stanovništva prema čemu ispada da je svaki dvanaesti građanin osoba s invaliditetom. Kako bi osobe s invaliditetom bile konkurentne na tržištu rada potrebna je podrška institucija od samog početka, tj. predškolskog i školskog odgoja.

Suvremene države među kojima je i Slovenija su se odlučile za razvoj inkluzivnog društva te država temeljem zakonskih propisa nastoji pomoći uključivanje djece s teškoćama u razvoju u

¹⁸ <https://ec.europa.eu/social/>

¹⁹ Uradni list RS, št. 94/2010

redovne dječje vrtiće odnosno predškolski odgoj. Također to se odnosi i na osnovno obrazovanje te u svim javnim školama postoji i program za djecu s posebnim potrebama.

Osnovno obrazovanje u Sloveniji je traje 9 godina, a učenici s posebnim potrebama ukoliko ne uspiju završiti osnovno obrazovanje u 9 godina imaju pravo na 3 dodatne godine, što se u posebnim okolnostima može produžiti na 6 godina prema Zakonu o osnovnim školama „Zakon o osnovni školi“²⁰. Stopa uključenosti u osnovno obrazovanje u Sloveniji je 100% te je samo 0,9% učenika izdvojeno u specijalizirane osnovne škole, dok sva ostala djeca pohađaju redovne škole. Taj podatak ukazuje na visok stupanj uključenosti djece s posebnim potrebama u redovne osnovne škole obzirom da je prosječna stopa osoba s posebnim potrebama u općoj populaciji oko 10%. Obrazovanje za djecu s posebnim potrebama organizirano je kroz različite programe u općem obrazovnom sustavu i u specijaliziranim obrazovnim institucijama. Vladin savjetodavni odbor za obrazovanje djece s posebnim potrebama odlučuje hoće li neko dijete smjestiti u redovnu školu ili u neku specijaliziranu ustanovu.

Djeca s posebnim potrebama u općem obrazovnom sustavu obrazuju se prema prilagođenim nastavnim programima, a također postoje i odvojeni razredi za tu djecu. Za kvalitetu inkluzivnog obrazovnog sustava presudno je trajno ulagati u obrazovanje učitelja i stručnih suradnika. U Sloveniji financiranje obrazovnog sustava je u nadležnosti države iako se nastoji povećati udio privatnog financiranja u obrazovanju te uključiti modele privatno-javnog partnerstva i sufinanciranje privatnih obrazovnih ustanova od strane države. Nakon završenog obrazovanja djecu s potrebnim potrebama je potrebno uključiti na tržište rada. Zavod za zapošljavanje Republike Slovenije provodi postupak za ostvarivanje statusa osoba s invaliditetom i prava na rehabilitaciju za zapošljavanje. Specijalizirani izvođači dostavljaju izvješća o cjelovitom funkcioniranju osobe s invaliditetom rehabilitacijskoj komisiji koja izdaje stručna mišljenja temeljem čega se priprema ocjena zapošljivosti i nacrt rehabilitacije za svaku uključenu osobu. Nezaposlena osoba s invaliditetom zajedno s rehabilitacijskim savjetnikom priprema rehabilitacijski plan zapošljavanja i izbor odgovarajuće usluge prema stupnja poteškoća i prepreka. Najčešće korištene usluge su osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu, pomoć pri prihvaćanju vlastitog invaliditeta i informiranje o mogućnostima uključivanja u osposobljavanje i rad kao i razvijanje socijalnih spretnosti i vještina. Osobe s invaliditetom koje su koristile usluge cjelovite rehabilitacije zaposlilo se 29% uključenih osoba.

²⁰ Uradni list RS, št. 12/96

U Sloveniji se putem javnog natječaja biraju izvođači profesionalne rehabilitacije s kojima ministar potpisuje ugovor o koncesiji na određeno vrijeme. Ministarstvo za rad, poduzetništvo i socijalne poslove dodjeljuje odluke o koncesiji. Usluge koje pružaju izvođači profesionalne rehabilitacije trebaju biti pod jednakim uvjetima pristupačne svim osobama s invaliditetom, a izvođači trebaju imati poslodavce s kojima surađuju, stručnost i financijsku održivost. Radnu rehabilitaciju provode timovi koji se sastoje od medicinskog, psihološkog, pedagoškog, sociološkog, socijalnog stručnog osoblja kao i osoblja s područja rehabilitacije, invalidske skrbi, zapošljavanja. Radnom rehabilitacijom procjenjuju se funkcionalne i radne sposobnosti te se razrađuje plan rehabilitacije kako bi se osoba s invaliditetom mogla vratiti na posao ili se zaposliti.

Uz Zavod za zapošljavanje i izabrane izvođače profesionalne rehabilitacije u Sloveniji djeluju i razne udruge za pomoć i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Jedna od njih je i Udruga Svitanje koja provodi razne projekte na području zapošljavanja osoba s invaliditetom. Poduzeće OZARA d.o.o. pomaže osobama s invaliditetom zapošljavanju i socijalnom uključivanju kao i pružanju treninga osobito osobama s problemima mentalnog zdravlja. Veliki naglasak stavlja na programe edukacije i obrazovanja invalida, ali i stručnih radnika kao i prilagođavanje radnog mjesta i pružanje stručne pomoći.

3.3 Zaposlenost osoba s invaliditetom

Nacionalno izvješće Slovenije ne navodi broj zaposlenih osoba s invaliditetom. U Sloveniji broj radno neaktivnih osoba s invaliditetom od ukupnoga broja osoba s invaliditetom iznosi 70%. Zaštitno zapošljavanje zastupljeno je i u Sloveniji gdje postoje 23 državne i 11 koncesioniranih zaštitnih radionica (Flaker i sur., 2009.).

Uz zaštitno zapošljavanje postoje olakšice i poticaji poslodavcima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom, kvotni sustav i samozapošljavanje. Kvotni sistem i Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom²¹ kao i niz drugih mjera i poticaja doveo je do povećanja zaposlenosti osoba s invaliditetom oko 4 % ekonomsko aktivnog stanovništva. Od ukupnog broja nezaposlenih četrnaest posto je nezaposlenih osoba s invaliditetom. U odnosu na 2008. godinu u 2013. godini je 70 posto više ljudi s invaliditetom novozaposleno. Zaposlilo se 29% osoba s invaliditetom koje su koristile usluge cjelovite rehabilitacije, a radilo se o osobama s invaliditetom s najvećim poteškoćama u zapošljavanju.

²¹ Uradni list RS, št. 98/2014, Uradni list RS št. 18/2021

4. ZAPOSŁJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM U ŠVEDSKOJ

4.1 Normativni okvir

Glavni cilj politike invaliditeta u Švedskoj je puno sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvu. Taj cilj temelji se na Konvenciji UN-a o pravima osoba s invaliditetom, a Švedska politika nastoji postići „pravedne životne uvjete i puno sudjelovanje u raznolikom društvu za osobe s invaliditetom“.²²

Procjenjuje se da u Švedskoj živi oko 20% osoba s invaliditetom. U 19. i početkom 20. stoljeća Švedska je osobe s invaliditetom tretirala kao građane drugog reda onemogućavala im je razmnožavanje te nisu postojali ili je bilo jako malo zakona koji bi štitili osobe s invaliditetom. Sredinom i u drugoj polovici 20. stoljeća donose se zakoni kao i programi koji podržavaju osobe s invaliditetom. Švedska politika prema invaliditetu stavlja naglasak na jednake mogućnosti i jednaka prava za sve kroz provedbu državnih programa i zakona, u području obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i prijevoza. Cilj je učiniti osobe s invaliditetom ekonomski i socijalno neovisne u čemu važnu ulogu imaju nacionalne, regionalne i lokalne vlasti. Vladini programi i zakoni omogućili su osobama s invaliditetom posao, obrazovanje i život u vlastitom smještaju uz pomoć ako je potrebno. Zakon o diskriminaciji „Diskrimineringslag (2008:567)²³“ koji je donesen sa svrhom pravne zaštite pojedinca, zabrane diskriminacije u radnom životu te obveza pozitivnog djelovanja vezano uz radni vijek i obrazovni sustav. Poštivanje ovog zakona prati ombudsman za ravnopravnost (DO).

Smjernice za politiku invalidnosti daje švedska vlada i parlament kroz zakone dok su za obrazovanje, zdravstvo i zapošljavanje odgovorne državne agencije.²⁴

Osobe s invaliditetom imaju zakonsko pravo na neovisnost kako bi imale mogućnost punog sudjelovanja u životu zajednice te ostvaruju pravo na osobnu asistenciju, što se uglavnom financira porezom.

Zakonskim propisima propisana je pristupačnost kako bi se osobama s invaliditetom omogućilo ravnopravno sudjelovanje u društvu i aktivnostima zajednice pod jednakim uvjetima. Ukoliko im je potrebno prilagoditi smještaj njihovim specifičnim potrebama podnose zahtjev za potporu svome mjesnom vijeću odnosno općini. Osobe s trajnim invaliditetom mogu dobiti naknadu za automobil od Försäkringskassan (Švedske agencije za

²² <https://sweden.se/life/equality/disability-policy>

²³ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567

²⁴ <https://sweden.se/life/equality/disability-policy>

socijalno osiguranje) ukoliko imaju velike poteškoće u putovanju ili korištenju javnog prijevoza. Također naknadu mogu dobiti i roditelji djece s funkcionalnim oštećenjima.

Zakonskim propisima omogućava se svoj djeci jednak pristup mogućnostima obrazovanja kao i djeci s teškoćama u razvoju. Svakoj osobi s invaliditetom automatski se nudi profesionalna rehabilitacija iako je uvjet za dobivanje uputnice za rehabilitacijsku ustanovu, da osoba mora vjerovati da je sposobna učiniti barem polovicu onoga što je mogla prije invaliditeta.

Prema provedenim istraživanjima u praksi se poslodavci ustručavaju zaposliti osobu s invaliditetom zbog mogućih problema, a posebno je nizak broj zaposlenih osoba s mentalnim poteškoćama. Zaposlene osobe s invaliditetom prema istraživanjima često su izostavljane iz društvenih izleta, a posao koji obavljaju je ispod njihove razine vještina što dovodi do nezadovoljstva i odlaska u prijevremenu mirovinu.²⁵

Uloga državnog zavoda za zapošljavanje (*Arbetsförmedlingen*) je pomoći osobama s funkcionalnim oštećenjem pronaći posao. Pravo na subvenciju plaća ponekad ostvaruju poslodavci koji zapošljavaju osobe čija je radna sposobnost ograničena.

Kako bi se povećao broj zaposlenih osoba s invaliditetom uspostavljeno je zaštićeno zapošljavanje. U javnom sektoru sve veći naglasak se stavlja na digitalne kanale što osobama s invaliditetom omogućuje veći stupanj neovisnosti.

U području politike invaliditeta važnu ulogu ima Švedska agencija za sudjelovanje (*Myndigheten för delaktighet*) koja promiče napredak i koordinira kako bi se ubrzao razvoj prema društvu u kojem bi svi mogli ravnopravno sudjelovati neovisno o invaliditetu. Za osobe s invaliditetom od velikog je značaja Zakon o socijalnim uslugama „*Socialtjänstlag (2001:453)*”²⁶ prema kojem osobe mlađe od 65 godina s funkcionalnim invaliditetom mogu ostvariti pravo na suputnika za pomoć u poslovima, posebne stambene mogućnosti za ostvarenje 24-satne njege te pomoć u kući ukoliko im je potrebna pomoć u osobnoj njezi.

Švedska je država uređene socijalne demokracije i sustava socijalne skrbi koji se temelji na načelu „dobrog upravljanja“ na svim razinama vlasti, a od izuzetne je važnosti visoki stupanj društvene solidarnosti kao i zaštite prava građana u riziku od socijalne isključenosti.

Nacionalne strategije su obvezujuće za dionike od izuzetne važnosti na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini te su vezane uz participaciju zemalja članica EU kroz otvorenu koordinaciju.

Djelovanje vlade usmjereno je na zakonodavstvo kao i državne mjere te centralna vlast financijski podupire odgovorne vlasti na nižim razinama u aktivnostima u lokalnoj zajednici.

²⁵ ²⁵ <https://sweden.se/life/equality/disability-policy>

²⁶ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453

U području razvoja socijalnih usluga važan je cilj uspostaviti suradnju između centralne i lokalnih vlasti i lokalnog vijeća.

4.2 Podrška državnih i javnih institucija u zapošljavanju osoba s invaliditetom

Uključenost osoba s invaliditetom na tržište rada temelji se na jednakim mogućnostima što počinje u ranoj dobi. Predškolski odgoj je dobrovoljan i počiva na inkluzivnom načelu, a predstavljen je modelom ekosustava inkluzivnog ranog obrazovanja. Reguliran je Zakonom o obrazovanju i nacionalnim kurikulumom za predškolu. Za djecu s višestrukim teškoćama, autizmom i gluhoćom postoje posebne predškolske ustanove iako je preporuka da sva djeca pohađaju redovitu predškolsku ustanovu radi interakcije sa svojim vršnjacima. Spomenutim inkluzivnim predškolskim obrazovanjem osigurava se svojoj djeci mogućnost obrazovanja u lokalnim zajednicama, uz prijatelje i vršnjake.

Osnovna škola u Švedskoj je obavezna i traje devet godina. Djeca s blažim poremećajem razvoja pohađaju redovnu osnovnu školu i imaju pravo na deseti razred. Djeca s teškim oštećenjima idu u specijalnu školu koja traje deset godina.. Za svakog učenika se izrađuje razvojni plan u kojem su navedene sposobnosti, interesi i dobre osobine učenika, a izrađuje ga učitelj zajedno s roditeljima i učenikom.

Švedski parlament i Vlada odlučuju o nastavnom planu i programu za školu dok Državni zavod za školstvo odlučuje o planovima škole za djecu sa smetnjama u razvoju. Direktor škole izrađuje program adekvatnih mjera [åtgärdsprogram] za učenika kojem je potrebna posebna pomoć.

Srednja škola za učenike s teškoćama je kombinacija nacionalnog i individualnog programa iz različitih područja: umjetnost, domaćinstvo i kućna ekonomija, sport i zdravlje, priroda i okoliš, jezik i komunikacija, poticanje samostalnosti i participacije u društvu. Tijekom školovanja postoji mogućnost prakse i procjena vještina, a završetkom se dobiva certifikat o stečenim znanjima i vještinama što je dovoljno za zapošljavanje na pomoćnim poslovima.

Za načelo jednakog pristupa obrazovanju, neovisno o sposobnostima učenika odgovorna je Švedska nacionalna agencija za obrazovanje.

U Švedskoj postoje tri vrste pristupa zapošljavanju osoba s invaliditetom: „pristup temeljen na ljudskim pravima, pristup kvotnog zapošljavanja i pristup utemeljen na motivaciji poslodavaca“²⁷

²⁷ (Hagesawa, 2007 i Grabat, 2013, prema JAMK University of Applied Sciences, 2016).

Politike u Švedskoj podržavaju pravo osoba s invaliditetom na rad iako u praksi postoje stvarne teškoće i prepreke za zapošljavanje tih osoba. Provođe se razne akcije i inicijative za poboljšanje sudjelovanja osoba s invaliditetom na tržištu rada. Postoji inicijativa prijelaza iz škole na posao, učenje na radnom mjestu (WBL) za učenike s intelektualnim teškoćama iako u stvarnosti nije zaživio puni potencijal WBL-a za pripremu učenika za tržište rada.²⁸

U Švedskoj je za politiku tržišta rada osoba s invaliditetom odgovoran Javni zavod za zapošljavanje (PES) koji nudi niz mjera profesionalne rehabilitacije i potpore pri zapošljavanju. Javni zavod za zapošljavanje daje smjernice, stručnu podršku ili prilagođavanje radnog mjesta pri prijelazu iz škole na posao kao i različite vrste subvencioniranog zapošljavanja osobama s invaliditetom. Zavod daje i posebnu potporu na početku poslovanja osobama s invaliditetom koje žele pokrenuti vlastiti posao.

Samhall je jedina zaklada koja omogućava zaštićeno zapošljavanje za što dobiva državna sredstva i subvencije za obuku svojih radnika. Zanimljiva je činjenica da Švedska nema zakonskim propisima reguliranu politiku zaštićenog zapošljavanja. U zaštićenom zapošljavanju prosječna dob radnika s invaliditetom je 46 godina, a prosječno vrijeme koje osoba s invaliditetom provede u toj vrsti zaposlenja je oko osam godina. Radnici u zaštićenom zaposlenju potpisuju ugovor koji je identičan ugovoru koji potpisuju ostali radnici jer je glavni cilj te vrste zapošljavanja pružiti osobama s invaliditetom mogućnost rada s istim pravima koja bi imali da nemaju invaliditet. Jedino u Švedskoj postoji da su svi radnici s invaliditetom u zaštićenom zapošljavanju članovi sindikata, što im omogućuje kolektivno pregovaranje. Zaštićeno zapošljavanje je oblik zaposlenja osoba kojima je potrebno mnogo nadzora na poslu.

Javni zavod za zapošljavanje PES također pruža podršku SIUS konzultanta ako je radniku potrebna individualizirana podrška pri započinjanju i održavanju posla. Javni zavod pruža podršku u psihosocijalnoj prilagodbi (razgovor između PES-a i zaposlenika). Osobe kojima je to potrebno mogu dobiti podršku stručnjaka za gluhe, specijaliste za vid, audiologa ili drugih stručnjaka, tumača znakovnog jezika. Poslodavci mogu dobiti subvencije plaće.

U Švedskoj postoji dvostupanjski program invalidskih mirovina. Univerzalni program invalidskih mirovina koju ostvaruju osobe dobi između 16 i 64 godine ako nisu u mogućnosti obaviti četvrtinu onoga što su mogli u početku. Drugi program je invalidnina vezana sa zaradom koja ovisi o doprinosima radnika i stupnju invaliditeta. Da bi osoba ostvarila pravo na bilo koju vrstu invalidnine, osoba mora biti sposobna učiniti 25% manje od onoga što je u

²⁸ <https://ec.europa.eu/social>

početku mogla učiniti. Za punu invalidninu osoba mora biti sposobna učiniti 84% manje od onoga što je u početku mogla učiniti.

Za pružanje podrške osobama s invaliditetom odgovorne su lokalne uprave. Svaka lokalna zajednica ima razvijen sustav za pružanje usluga starima, pojedincima i obiteljima, kao i mjere podrške osobama sa invaliditetom, koji je utemeljen na individualnosti. Naglasak ovakvog decentraliziranog sustava pružanja podrške je odlučujuća uloga države u pružanju usluga, ali i praćenje njihove kvalitete obzirom da je odgovornost na lokalnoj upravi.

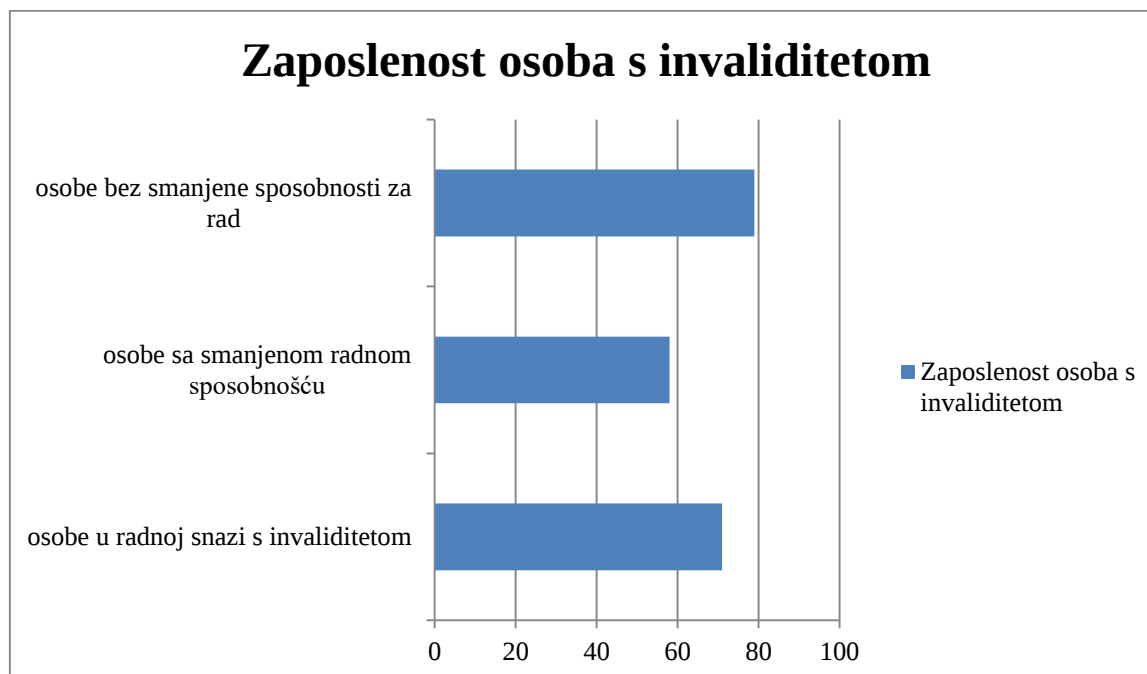
4.3 Zaposlenost osoba s invaliditetom u 2021. g.

Udio zaposlenih osoba s invaliditetom u 2021. godini je 71%, što je manje nego u općoj populaciji gdje iznosi 79 posto.

Statistički zavod Švedske je prema zahtjevu Vlade proveo istraživanje o stanju na tržištu rada za osobe s invaliditetom. Prema istraživanju 18 % stanovništva u dobi od 16 do 64 godine izjasnilo se da ima invaliditet. Od njih 42% se izjasnilo da im je radna sposobnost jako ili djelomično smanjena. Stopa zaposlenosti osoba koje imaju smanjenu radnu sposobnost je 58%.

Udio osoba u radnoj snazi, s invaliditetom, s invaliditetom i smanjenom sposobnošću za rad, te s invaliditetom bez smanjene radne sposobnosti, 2021. godine izražena u postocima²⁹

Tablica 1.

Prilagođeno prema: <https://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/labour-market/disabled-person>

Stopa nezaposlenosti osoba s invaliditetom je 11% dok je za osobe s invaliditetom koji uključuje smanjenu radnu sposobnost 17%, a 75% ih radi puno radno vrijeme.

Osobe s invaliditetom koje su uključivale smanjenu radnu sposobnost, a zaposlene su na puno radno vrijeme je 59%.

U punom radnom vremenu radi 66% žena s invaliditetom dok je 83% muškaraca s invaliditetom zaposleno na puno radno vrijeme.

²⁹ <https://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/labour-market/disabled-person>

5. ZAPOSŁJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM U BUGARSKOJ

5.1 Normativni okvir

Republika Bugarska ratificirala je 2012. godine Konvenciju UN-a o invaliditetu čija je svrha promicanje, zaštita i osiguravanje punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom i promicanje poštivanja njihovog dostojanstva. Temeljem Konvencije Bugarska kao država članica Europske unije priznaje pravo na rad osobama s invaliditetom, na ravnopravnoj osnovi s drugima te zabranjuje diskriminaciju temeljem invaliditeta u odnosu na sva pitanja vezana uz sve oblike zapošljavanja.

Bugarska je također prihvatila Direktivu 2000/78 te Preporuku 86/379/EEZ Vijeća EU u kojoj su sadržane okvirne smjernice s primjerima pozitivnih mjera za poticanje zapošljavanja i usavršavanja osoba s invaliditetom. Rezolucija Vijeća EU koju je Bugarska usvojila potvrđuje važnost zapošljavanja, očuvanja zaposlenja, usavršavanja i cjeloživotnog učenja osoba s invaliditetom.

Vezano uz zapošljavanje i očuvanje zaposlenja osoba s invaliditetom od izuzetne je važnosti u bugarskom pravu Zakon o suzbijanju diskriminacije³⁰.

U Bugarskoj je na snazi kvotni sustav bez penala koji ima obilježja tranzitnog zaštićenog i potpornog zapošljavanja. Reguliran je Zakonom o radu³¹ kojim je predviđeno da svi poslovni subjekti koji imaju preko 50 zaposlenih radnika imaju obvezu zaposliti 4% osoba s invaliditetom. Navedenim zakonom propisana je obveza općinama osnivanja specijalnih poduzeća. Poslodavcima koji zapošljavaju preko 300 zaposlenika propisana je obveza uspostave radnih centara za svoje radnike koji imaju smanjene radne sposobnosti.

Poslodavci koji ne zaposle osobe s invaliditetom mogu financirati radno mjesto osobe s invaliditetom u zaštitnoj radionici, kupovinom proizvoda ili usluga od specijalnih poduzeća, ili stipendiranjem učenika i studenata s invaliditetom na praksi.

Zakonom o zaštiti, rehabilitaciji i socijalnoj integraciji osoba s invaliditetom³² reguliran je status specijalnih poduzeća i radnih jedinica kod drugih pravnih subjekata. Pravni subjekti osnivaju radne jedinice ukoliko imaju najmanje 20% slijepih ili slabovidnih zaposlenika; najmanje 30% gluhih ili slabog sluha ili najmanje 50% zaposlenika različitih vrsta invaliditeta. Druga vrsta specijalnih poduzeća su zadruge, udruženja i fondacije kao i drugi mješoviti oblici socijalnih poduzeća. Sva specijalna poduzeća moraju biti akreditirana od Agencije za osobe s invaliditetom da bi imali status specijalnih poduzeća U tim postocima

³⁰ Državen vestnik – <https://n-lex.europa.eu>

³¹ Državen vestnik – <https://n-lex.europa.eu>

³² Državen vestnik – <https://n-lex.europa.eu>

obuhvaćene su i osobe s radnim invaliditetom s manje od 50% radnog kapaciteta kao i osobe s profesionalnim bolestima i osobe koje brinu o osobama s invaliditetom. Specijalna poduzeća akreditirana od Agencije ostvaruju potpore preko Agencije ili općine, ovisno o vrsti potpore koja se traži. Akreditirane organizacije vrše edukaciju i profesionalno osposobljavanje svih osoba s invaliditetom koje podnesu zahtjev. Također poslodavci mogu sami organizirati obuku za što ostvaruju pravo na sredstva za profesionalno osposobljavanje osoba s invaliditetom. Razna udruženja akreditirana od Agencije za profesionalno osposobljavanje, organiziraju razne tečajeve kao što su strani jezici, računovodstvo, računalni tečajevi koji su plaćeni u punim iznosima troškova, ali je trajanje tečaja ograničeno je na 2-3 mjeseca.

Agencija za profesionalno osposobljavanje osigurava i novčane potpore za adaptaciju radnog mjesta. Osobe s invaliditetom kojima je potreban osobni asistent, općina putem ugovora o radu zapošljava osobne asistente. Javni prijevoz je besplatan za osobe s invaliditetom, a osoba s invaliditetom ostvaruje pravo zapošljavanja u području prebivališta te postoje financijske potpore za samozapošljavanje.

Poslodavcu koji otvori novo radno mjesto za osobu s invaliditetom osigurana je subvencija plaće u iznosu minimalne plaće 12-24 mjeseca. Za socijalno osiguranje specijalna poduzeća mogu ostvariti i do 50% bonusa za doprinose te dotacije za opremu i materijal. Prilikom obračuna poreza na dohodak osobama s invaliditetom računa se dvostruko umanjeno priznatog osobnog odbitka. Specijalna poduzeća akreditirana od Agencije, zaštitne radionice i radni centri oslobođeni su plaćanja poreza na dobit. Poslodavci koji ispunjavaju svoje obaveze u zapošljavanju osoba s invaliditetom oslobođeni su poreza na dobit do 30%, zavisno od ukupnog broja zaposlenih, broja zaposlenih osoba s invaliditetom itd.

Potiču se općine u osnivanju specijalnih poduzeća tzv. općinskih poduzeća, kao i povezivanje sa zadrugama i drugim profitnim subjektima. Specijalna poduzeća oslobođena su plaćanja svih općinskih taksi u obavljanju svoje djelatnosti.

Bugarska se nalazi u tranzicijskom periodu razvoja tržišne ekonomije, prevladavaju stereotipi u pogledu invalidnosti, iako je uvedena pravna podloga za primjenu prava iz UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Invaliditet se još uvijek promatra s medicinskog aspekta, što potvrđuju podaci da preko 72% osoba s invaliditetom prima invalidnine, a 48% osoba s invaliditetom koje je moguće osposobiti za tržište rada, nije provedeno profesionalno osposobljavanje. Ukoliko se osobe s invaliditetom zaposle zadržavaju invalidnine te stoga nemaju motivaciju za rad. Poslodavci su nezainteresirani za zapošljavanje osoba s invaliditetom zbog niske kvalifikacijske strukture osoba s invaliditetom, ali i administrativnih procedura u Agenciji u procesu zapošljavanja osoba s invaliditetom.

U Bugarskoj ne postoji praćenje primjene zakona, analiza ili izvještaja o učinkovitosti mjera. Prednost Bugarske su specijalna poduzeća u kojima se zapošljava najveći broj osoba s invaliditetom. Većina specijalnih poduzeća prisutna je sa svojim proizvodima i uslugama na otvorenom tržištu.

5.2 Podrška državnih i javnih institucija u zapošljavanju osoba s invaliditetom

Bugarska je ratificirala Konvenciju UN-a o pravima djeteta i Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom te je poduzela važne korake za uključivanje djece, adolescenata i mladih s invaliditetom u ravnopravan život zajednice, iako su u stvarnosti osobe s invaliditetom još uvijek stigmatizirane. Procjenjuje se da je broj djece s teškoćama u razvoju oko 32 000 iako ne postoje potpuni podaci. Država je uvela inkluzivno načelo u području odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju. Zakonom o predškolskom i školskom odgoju i obrazovanju djece s teškoćama u razvoju³³ uključena su u redovni obrazovni sustav. Zakonskim propisima pružena je podrška i usluge djeci s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima. Unatoč nacionalnim naporima za inkluzijom djece s teškoćama u razvoju, ona su ipak u velikom riziku odvajanja od svojih bioloških obitelji te smještaja u institucije kao i da će ostati izvan redovnih škola i vrtića. To potvrđuju podaci iz 2018. godine prema kojima je 90% sve djece u domovima za dojenčad i 50% djece u stambenim objektima obiteljskog tipa bila su djeca s teškoćama u razvoju. Procjenjuje se da oko 10.000 djece s teškoćama u razvoju ne pohađa školu dok mnogi mladi ljudi s invaliditetom u dobi od 15-24 godine nisu zaposleni, ne obrazuju se niti osposobljavaju.

U Bugarskoj je nedovoljno razvijeno rano prepoznavanje i rana podrška razvoju djece s teškoćama u razvoju što ograničava mogućnost njihovog razvoja i rasta i uključivanja u razne oblike pomoći i podrške kao i edukacije kako djece tako i njihovih skrbnika.

Nije razvijena podrška skrbnicima djece s teškoćama u razvoju kroz savjetovanje i podršku mentalnom zdravlju, grupe za podršku roditeljstvu, potporu za izgradnju vještina skrbnika za pružanje adekvatne skrbi, pouzdane informacije o skrbi i dostupnoj podršci. Potrebno je više ulagati u profesionalni razvoj učitelja i stručnjaka izgradnjom njihovih kompetencija za poštivanje različitosti i potporu učenju kako bi u praksi provodili načelo inkluzivnosti. Jedan od problema je i nedostupnost prilagođenim materijalima za učenje i prilagodba gradiva njihovim sposobnostima kako bi mogli aktivno sudjelovati u nastavi. Veliki je problem i neprilagođenost i nepristupačnost zgrada, ulica, vozila javnog prijevoza, škola, sportskih

³³ Državen vestnik br.79

objekata, kulturnih dvorana, uslužnih centara, igrališta djeci i osobama s invaliditetom što ih također onemogućava u aktivnom sudjelovanju. Sveprisutna stigma i diskriminacija ugrožavaju prava djece s teškoćama u razvoju te dovode do segregacije i u školi i u zajednici što ih ograničava i u zapošljavanju i u smislenom sudjelovanju u svim područjima života.

Djeca s posebnim obrazovnim potrebama pohađaju specijalizirane vrtiće i škole, a to su vrtići s logopedima od 3 do 7 godina starosti, škole za djecu s oštećenjem vida od 1. do 12. razreda, škole za djecu oštećena sluha od 1. do 12. razreda i škole za djecu s intelektualnim teškoćama od 1. do 8. razreda. U tim školama se po potrebi mogu formirati odjeli za djecu s višestrukim teškoćama. Specijalizirani vrtići i škole omogućavaju uspješnu društvenu integraciju i profesionalnu realizaciju djece i učenika s posebnim obrazovnim potrebama.

Specijalne škole omogućuju učenicima s teškoćama u razvoju djelomično stjecanje zvanja ili stjecanje stručne spreme prvog stupnja kao i obrazovanje učenika s intelektualnim teškoćama do 16. godine života.

U specijaliziranim vrtićima i specijalnim školama usmjeravanje djece i učenika obavljaju Timovi za složeno pedagoško ocjenjivanje pri područnim inspekcijama za obrazovanje i Stručno povjerenstvo pri Ministarstvu obrazovanja, mladih i znanosti. Ukoliko ne postoji mogućnost za integrirano obrazovanje te uz suglasnost roditelja djecu s teškoćama u razvoju se usmjerava prema specijaliziranim vrtićima i specijaliziranim školama. Ministar obrazovanja odobrava popis djece koja se mogu školovati u specijaliziranim vrtićima i školama, ali o tome konačnu odluku donose roditelji.

Nakon završenog obrazovanja najveći je problem zapošljavanje osoba s invaliditetom obzirom da je kod poslodavaca još uvijek uvriježeno mišljenje da su osobe s invaliditetom neučinkovita radna snaga te da je njihova produktivnost niža od produktivnosti osoba bez invaliditeta što bi moglo uzrokovati gubitke za tvrtku.

Za pomoć i uključivanje osoba s invaliditetom na tržište rada kao i ostvarivanje drugih prava važnu ulogu ima Ministarstvo rada i socijalne politike; Ministarstvo zdravlja; Agencija za osobe s invaliditetom; Agencija za socijalnu pomoć; Agencija za zapošljavanje; Nacionalno vijeće za integraciju osoba s invaliditetom; Tijela općinske uprave; Nacionalno zastupljene organizacije osoba s invaliditetom; Nacionalni zastupljeni sindikati; Nacionalno zastupljene organizacije poslodavaca; nevladine organizacije; Društvena poduzeća.³⁴

³⁴ https://www.un.org/development/desa/disabilities/wp-content/uploads/sites/15/2019/10/Bulgaria_2016-2020-National-Strategy-for-Persons-with-Disabilities.pdf

U Bugarskoj su osobe s invaliditetom podijeljene u tri skupine - s invaliditetom između 50% i 70,99%, s invaliditetom između 71% i 90,99% i s invaliditetom više od 91%.

Osobe s invaliditetom su najvećim dijelom korisnici invalidskih mirovina te su većinom subjekti socijalne pomoći. Njihovo aktivno sidjelovanje u životu i zapošljavanju ometa otežan pristup okolišu, neprilagođeni objekti osobama s invaliditetom te neadekvatna radna mjesta, predrasude u društvu i nerazumijevanje poslodavaca. Osobe s invaliditetom su većinom bez stručne spreme ili osnovnog obrazovanja što je također jedan od razloga visoke stope nezaposlenosti osoba s invaliditetom. Statistika pokazuje da je više nezaposlenih žena s invaliditetom od muškaraca.

Država pokušava pomoći osobama s invaliditetom putem nacionalnih programa kao što su „Pomoćnici invalidima, Zapošljavanje i stručno osposobljavanje osoba s trajnim invaliditetom, Zapošljavanje učitelja u obrazovanju djece s invaliditetom.“

Jedan od razloga niske stope zaposlenosti osoba s invaliditetom je i neučinkovitost sustava obrazovanja i stručnog usavršavanja.

Nefleksibilnost bugarskog tržišta rada ne dopušta osobama s invaliditetom zapošljavanje na pola radnog vremena.

Mjere koje država poduzima za povećanje zaposlenosti su neučinkovite, a prati ih visoka stopa nezaposlenosti. Potrebna je veća podrška odnosno učinkovitost institucija u uključivanju osoba s invaliditetom u ravnopravan život zajednice. Razbijanje predrasuda da su osobe s invaliditetom inferiorne u radu, unaprjeđenje obrazovnog sustava koji bi pripremio poslodavce u područjima s deficitom radnika. Pomoći osobama s invaliditetom, ali i poslodavcu prepoznati zanimanja koja odgovaraju mogućnostima osoba s invaliditetom. Uklanjanje arhitektonskih barijera, povećanje mobilnosti i prilagodba programa za fleksibilnost na tržištu rada i zapošljavanje osoba s invaliditetom na nepuno radno vrijeme ili kod kuće.

5.3 Zaposlenost osoba s invaliditetom

Izvješće o zaposlenosti osoba s invaliditetom u Bugarskoj je nedostatno. Zadnje istraživanje koje je provedeno u sklopu Academic Network of European Disability experts iz 2005.³⁵ godine obuhvatilo je 3.000 ljudi u dobi od 16 do 64 godine. Rezultati su pokazali da 51%

³⁵ <https://www.disability-europe.net/country/bulgaria>

muškaraca s invaliditetom i 49% žena s invaliditetom ima završeno osnovno obrazovanje dok 43 % muškaraca s invaliditetom i 42% žena s invaliditetom ima završenu srednju školu. Fakultetsko obrazovanje ima 6% muškaraca s invaliditetom i 10% žena s invaliditetom.

Glavni izvor prihoda osoba s invaliditetom su invalidske mirovine za njih 72%, 8% osoba s invaliditetom živi od potpora drugih osoba, 8% prima plaću za rad i mirovinu ostvarenu radom. Samo 13% osoba s invaliditetom uključenih u istraživanje trenutno je zaposleno. U subvencioniranim programima zaposleno je 8% svih zaposlenih osoba s invaliditetom.

Kako bi pomogli osobama s invaliditetom u osposobljavanju za tržište rada uključuje ih se na računalne tečajeve, tečajeve računovodstva, stranih jezika itd. u trajanju 2-3 mjeseca. Agencija za stručno osposobljavanje pruža razne vrste obuke za osobe s invaliditetom. Posebnu potporu na radnom mjestu prima 6% zaposlenih, a 16% priznaje da im je također potrebna takva potpora. Njih 14% ne zna definirati kakva vrst potpore im je potrebna, dok 12% traži moralnu potporu i 12% traži potporu vezanu uz obavljanje posla. Ozbiljan problem s kojim se suočavaju osobe s invaliditetom je infrastruktura odnosno prilagođenost objekata i pristupa objekata osobama s invaliditetom. Samo 5% osoba s invaliditetom ima pristupačnu infrastrukturu, 46% ima teškoća s pristupom, a za 24% osoba s invaliditetom je u potpunosti nepristupačna infrastruktura.

Trećina uključenih u istraživanje smatra da mogu obavljati određenu vrstu posla. Najveći broj osoba s invaliditetom (75%) ima želju za stalnim radnim odnosom u javnom ili privatnom sektoru dok njih 22% nema želja, a 3% bi željelo imati svoju tvrtku odnosno sami voditi posao. Na tečajeve i osposobljavanje se voljno uključiti 11% osoba s invaliditetom, a u tome prednjače računalni tečajevi 58%, tečajevi stranih jezika 13% te računovodstveni i poslovni tečajevi 7%.

Prema vladinim dokumentima nezaposlenost osoba s invaliditetom je 5% svih registriranih nezaposlenih osoba iako nezaposlene osobe često nisu evidentirane. Vlada nema relevantne statističke podatke, a ne dozvoljava neovisna istraživanja nadzora i evaluacije učinkovitosti javnih politika vezano uz osobe s invaliditetom. Glavni razlog je definicija invalidnosti koja se još uvijek promatra s medicinskog aspekta, gubitak sposobnosti za rad temeljen na medicinskoj dijagnozi.

Razlozi visoke nezaposlenosti osoba s invaliditetom u Bugarskoj je nisko obrazovanje osoba s invaliditetom, nedostatak radnog iskustva i socijalnih vještina, neprilagođena infrastruktura osobama s invaliditetom i prijevoz osoba s invaliditetom kao i neadekvatna tehnička pomoć i osobna podrška na poslu.

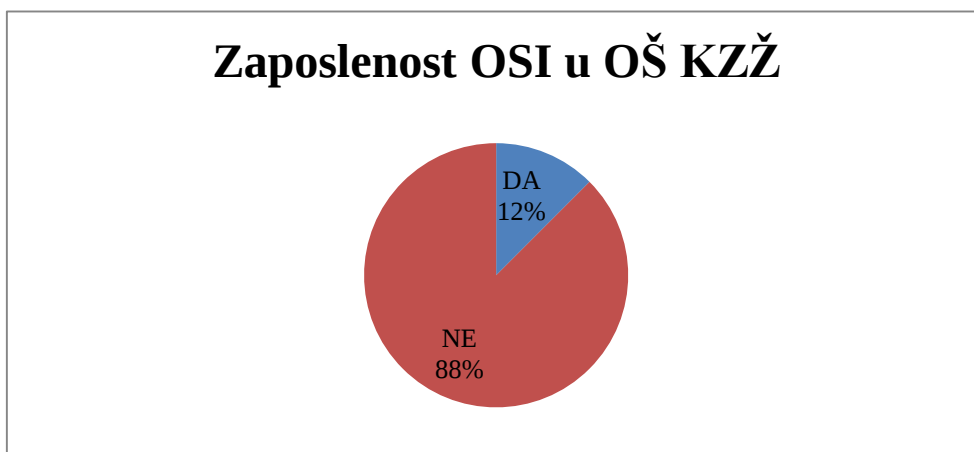
6. ISTRAŽIVANJE

6.1 Zaposlenost osoba s invaliditetom u osnovnim školama Krapinsko – zagorske županije

Istraživanje o stvarnom stanju zaposlenosti osoba s invaliditetom provedeno je u osnovnim školama Krapinsko – zagorske županije putem anonimnog upitnika preko programa Microsoft office 365, alat Forms. Na području Krapinsko – zagorske županije su 33 osnovne škole³⁶ od kojih su 32 škole odgovorile na upitnik. Upitnik je sadržavao 10 jednostavnih pitanja i nalazi se u prilogu ovog rada.

Prvo pitanje odnosilo se na zaposlenost osoba s invaliditetom u dotičnoj školi te su od 32 škole 4 škole odgovorile da imaju zaposlenu osobu s invaliditetom što je 12% od ukupnog broja škola dok 88% škola nemaju zaposlenu osobu s invaliditetom.

Slika 1.

Izvor: autorica

³⁶ Osnovna škola Bedekovčina, Osnovna škola Stjepana Radića Brestovec Orehovički, Osnovna škola Vladimir Nazor Budinščina, Osnovna škola Viktora Kovačića Hum na Sutli, Osnovna škola Antuna Mihanovića Klanjec, Osnovna škola Konjščina, Osnovna škola Pavla Štoosa Kraljevec na Sutli, Osnovna škola „Ljudevit Gaj“ Krapina, Osnovna škola Augusta Cesarca Krapina, Osnovna škola Krapinske Toplice, Osnovna škola Josipa Broza Kumrovec, Osnovna škola Franje Horvata Kiša Lobor, Osnovna škola Mače, Osnovna škola Marija Bistrica, Osnovna škola „Ljudevit Gaj“ Mihovljan, Osnovna škola Oroslavje, Osnovna škola Petrovsko, Osnovna škola Janka Leskovara Pregrada, Osnovna škola side Košutić Radoboj, Osnovna škola Sveti Križ Začretje, Osnovna škola Lijepa naša Tuhelj, Osnovna škola Veliko Trgovišće, Osnovna škola Ksavera Šandora Gjalskog Zabok, Osnovna škola Ante Kovačića Zlatar, Osnovna škola Đure Prejca Desinić, Osnovna škola Donja Stubica, Osnovna škola Đurmanec, Osnovna škola Matije Gupca Gornja Stubica, Osnovna škola Gornje Jesenje, Osnovna škola Belec, Osnovna škola Stubičke Toplice, Centar za odgoji obrazovanje krapinske Toplice, Osnovna škola Zlatar Bistrica

Drugo pitanje odnosilo se na broj zaposlenih osoba s invaliditetom u pojedinoj školi. Odgovor je da u dvije škole imaju zaposlenu jednu osobu s invaliditetom, u jednoj školi dvije osobe s invaliditetom te u jednoj školi tri osobe s invaliditetom.

Treće pitanje odnosilo se na vrijeme nastanka invaliditeta, je li to bilo prije zapošljavanja u školi ili je nastalo tijekom rada u školi. U tri škole invaliditet je nastao prije zapošljavanja u školi dok je u jednoj školi invalidnost utvrđena zbog bolesti prije i tijekom zapošljavanja.

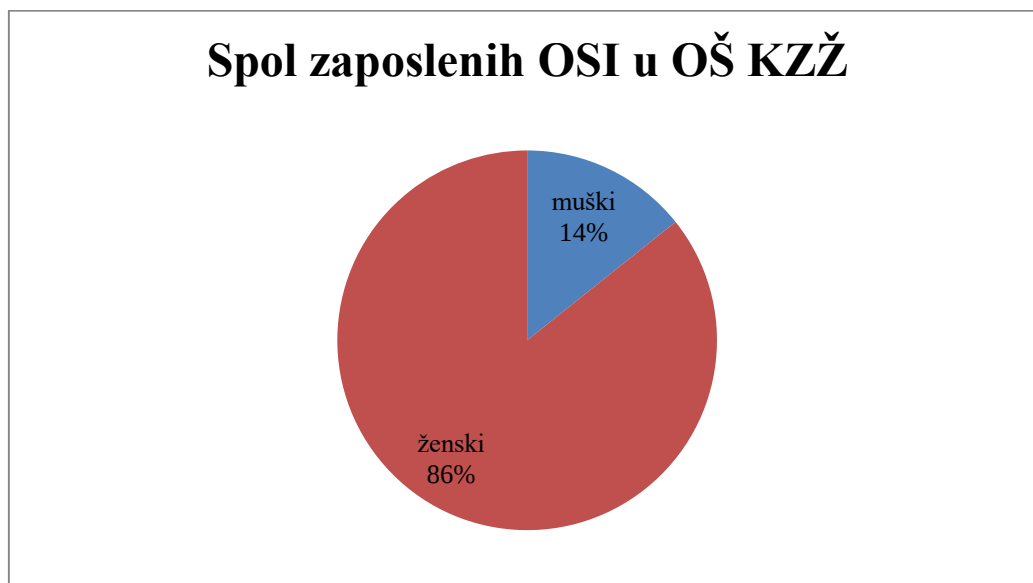
Četvrto pitanje odnosilo se na način zapošljavanja osobe s invaliditetom odnosno je li osobu uputio Hrvatski zavod za zapošljavanje ili se osoba sama javila na natječaj. U sve četiri škole osobe s invaliditetom same su se javile na natječaj.

Peto pitanje odnosilo se na trajanje zaposlenja osobe s invaliditetom u pojedinoj školi. U dvije škole OSI je zaposlena jednu godinu, u jednoj školi dvije osobe su zaposlene 18 godina, a jedna 25 godina dok je u četvrtoj školi jedna OSI zaposlena šest godina, a druga na određeno 9 mjeseci.

Šestim pitanjem željelo se doznati na kojim radnim mjestima su zaposlene OSI. U jednoj škole radi se o tajnici škole, u drugoj školi o učitelju edukacijskom rehabilitatoru, u trećoj školi radi se o učiteljici, tajnici i voditelju računovodstva te u četvrtoj školi o domaru i pomagaču u nastavi.

Sedmo pitanje odnosilo se na spol OSI. U tri škole radi se o ženskom spolu dok je u jednoj školi zaposlena osoba muškog spola.

Slika 2.

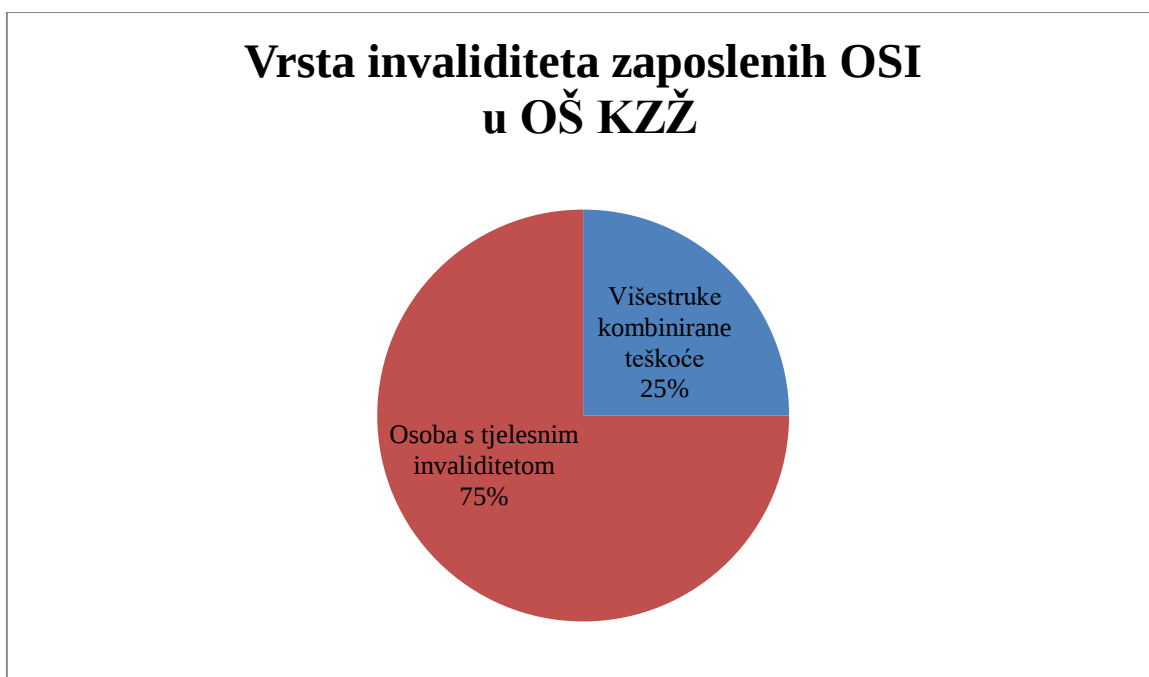
Izvor: autorica

Osmo pitanje odnosilo se na dob OSI. U jednoj školi dob je 35 godina, u drugoj školi radi se o osobi od 28 godine, u trećoj školi OSI su 57, 54 i 45 godina te u četvrtoj školi 63 i 32 godine.

Deveto pitanje bilo je vezano uz radni staž OSI. U jednoj školi OSI ima 8 godina staža, u drugoj školi OSI ima 1 godinu, u trećoj školi dvije osobe imaju 30, a jedna 18 te u četvrtoj školi 39 i 7 godina staža.

Deseto pitanje odnosilo se na vrstu invaliditeta koju ima OSI zaposlena u školi. U tri škole radi se o osobama s tjelesnim invaliditetom, a u jednoj školi o višestrukim kombiniranim teškoćama.

Slika 3.

Izvor: autorica

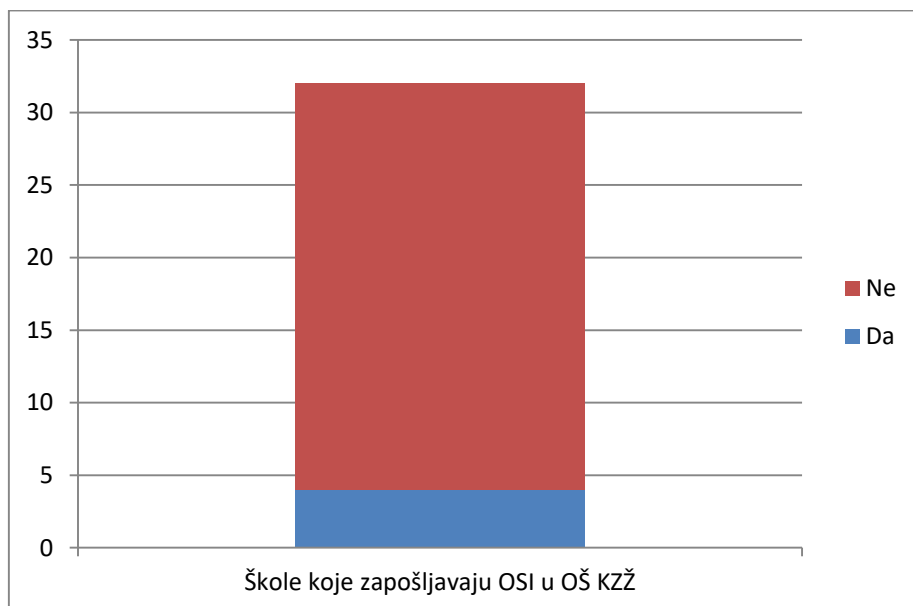
6.2. Osvrt na istraživanje

Iz provedenog istraživanja može se zaključiti da je relativno mali broj osoba s invaliditetom zaposlen u osnovnim školama Krapinsko – zagorske županije. Svega 12% škola KZZ ima zaposlenu osobu s invaliditetom. Istraživanje pokazuje da je veći broj ženskih osoba s invaliditetom zaposleno te da je muški spol podzastupljen. Osobe s invaliditetom njih 5 od 7 zaposleno je na radnim mjestima više i visoke stručne spreme te dvije osobe na radnom mjestu srednje stručne spreme pa možemo iz ovog malog uzorka zaključiti da je 75% osoba s invaliditetom zaposleno na radnim mjestima više i visoke stručne spreme dok je podzastupljen

broj zaposlenih osoba na radnim mjestima srednje stručne spreme, a NKV radnika nema zaposlenih. Može se zaključiti da se u osnovnim školama KZŽ lakše zapošljavaju osobe višeg i visokog obrazovanja u odnosu na srednje i niže obrazovane osobe.

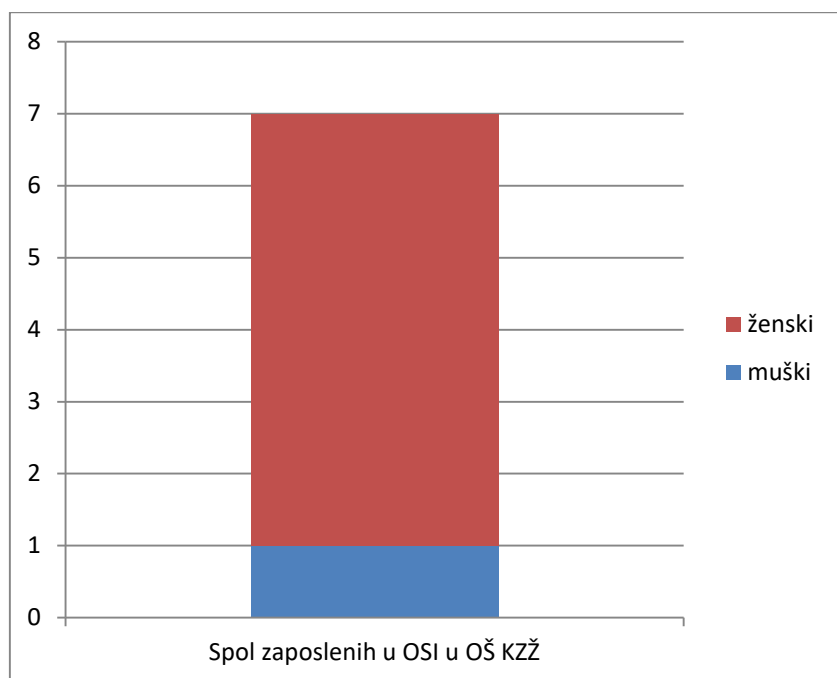
Pozitvni zaključak istraživanja je da je u većini škola (3 od 4 škole) invaliditet nastao prije zapošljavanja što znači da su osobe zaposlene kao osobe s invaliditetom dok je u jednoj školi invaliditet nastao zbog bolesti prije i tijekom zapošljavanja. Također je pozitivno da su od ukupno sedam zaposlenih osoba s invaliditetom tri osobe u radnom odnosu 18-25 godina što znači da su zaposlene prije stupanja na snagu Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom.

Grafikon 1.

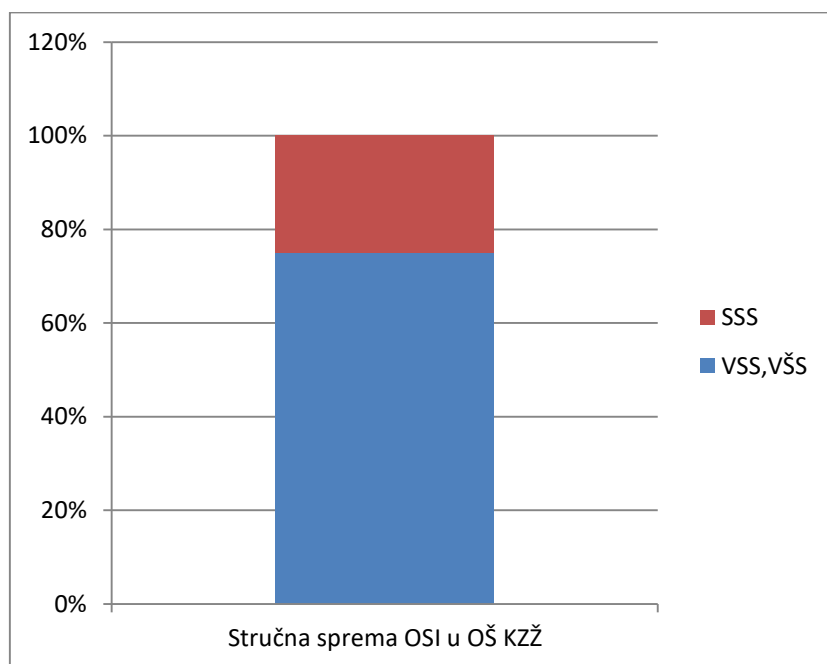
Izvor: autorica

Grafikon 2.

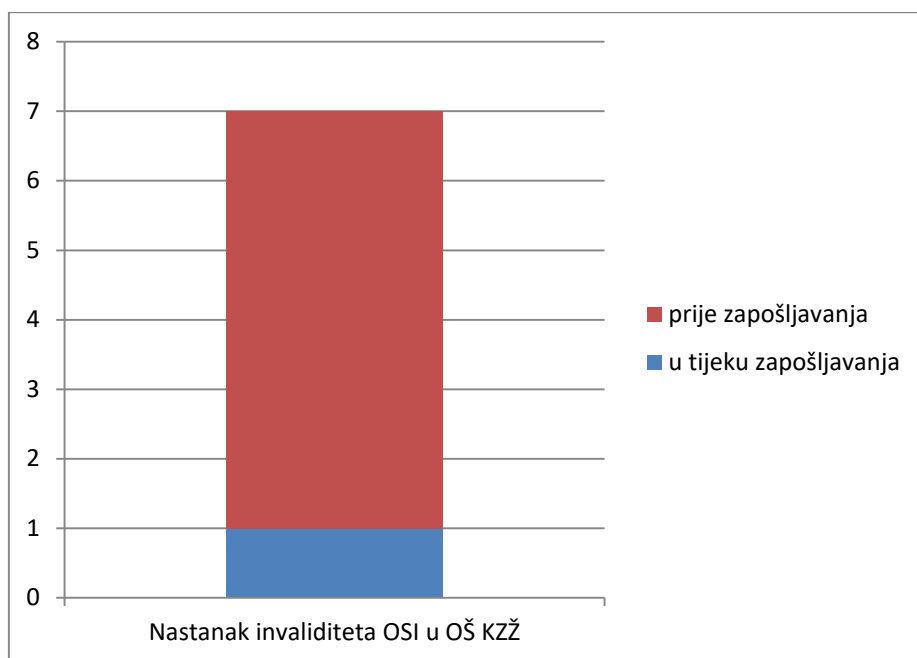
Izvor: autorica

Grafikon 3.

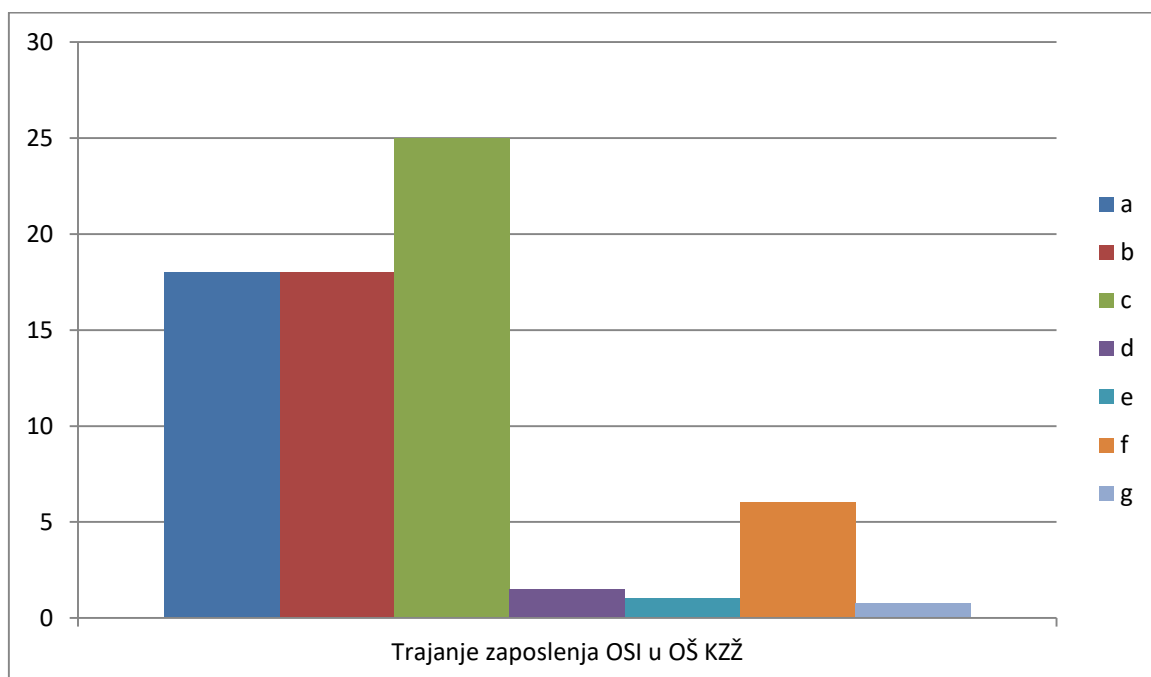
Izvor: autorica

Grafikon 4.

Izvor: autorica

Grafikon 5.

Izvor: autorica

Pitanje koje se opet nameće, koja je uloga države i društva odnosno institucija u zapošljavanju osoba s invaliditetom. Posebno s osvrtom na četvrto pitanje u kojem su sve četiri škole koje imaju zaposlene osobe s invaliditetom odgovorile da osobe s invaliditetom nije uputio Zavod za zapošljavanje u dotičnu školu odnosno na natječaj već su same saznale za natječaj i prijavile se.

Istraživanje pokazuje da je zapošljavanje osoba s invaliditetom još uvijek premalo zastupljeno u javnim službama odnosno u ovom slučaju osnovnim školama Krapinsko – zagorske županije usprkos donesenom ZPRZOI.

Zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom gđa Mira Pekeč Knežević, dipl. soc. radnica izjavila je u jednom televizijskom intervjuu da je zakonodavni okvir dobar odnosno da je Europska unija pohvalila naš ZPRZOI no nažalost problem je prakse odnosno primjene. Prema Izvješću o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom 2020. potrebno je uskladiti zakonske i podzakonske propise s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Također je potrebno donijeti javne politike i propise kojima će se poboljšati položaj osoba s invaliditetom prema utvrđenoj problematici, kao što je novi Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o osobnom asistentu, Zakon o inkluzivnom dodatku, ...“, Zakon o sustavnom financiranju udruga, a potrebna je implementacija Nacionalnog okvira za probir i dijagnostiku autizma i donošenje Nacionalnog plana za ranu intervenciju.

Samo osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju mogu definirati kakva podrška im je potrebna te koja im nedostaje, a mjerodavne institucije trebaju osmisliti javne politike i osigurati pružanje potrebnih usluga i podrške.

Osobe s invaliditetom su zakonski jednakopravni građani i potreban im je prilagodljiv i funkcionalan sustav okrenut korisniku koji bi osigurao njihovu participaciju na tržištu rada kao osnovni čimbenik njihove samostalnosti te ostvarenje Ustavom zajamčenog prava na rad i osjećaja dostojanstva čovjeka.

7. ZAKLJUČAK

Pitam se može li se ovaj rad na kraju zaključiti rečenicom „Ne rađamo se drugačiji nego drugačiji postajemo“, jer Opća deklaracija o ljudskim pravima navodi da se svi ljudi rađaju jednaki i slobodni u svom dostojanstvu i pravima. Ovom rečenicom naglasila bih činjenicu da svatko od nas sudjeluje u izgradnji društva u kojem živimo, a u kojem prevladavaju predrasude i stereotipi. Velika većina ljudi stavlja ljude u određene kategorije samo zato što možda nemaju jednu ruku, nogu ili ne mogu razmišljati i raditi poput ostalih. Takvi stavovi i vrednovanja vode diskriminaciji što je posebno veliki problem ukoliko smo u ulozi poslodavca ili radnog kolege osobe s invaliditetom jer tada ni dobar zakonodavni okvir ne može pomoći ostvarenju Ustavom zajamčenog prava na rad. Institucije ne čine zgrade već ljudi, zakoni i financijska sredstva su oruđa u rukama ljudi za uspostavu društva jednakih mogućnosti za sve.

U radu je uspoređeno zapošljavanje osoba s invaliditetom u četiri države Hrvatskoj, Sloveniji, Švedskoj i Bugarskoj i može se zaključiti da su sve četiri države usvojile međunarodne dokumente kojima je reguliran život i rad osoba s invaliditetom. Također sve četiri države imaju dobro postavljene normativne okvire kojima je uređen život i rad osoba s invaliditetom te je u svim državama problem primjene odnosno prakse. Razlika je u sustavu javnih politika kojima se vladajući na državnim i lokalnim razinama te udruge civilnog društva bore s predrasudama, stereotipima odnosno primjenom zakonskih propisa kao i nacionalnim programima i kampanjama koje provode radi osvještavanja problema inkluzije osoba s invaliditetom od najranije dobi pa sve do stjecanja titule nositelja aktivnog zaposlenja. Za sve navedeno potrebna su financijska sredstva tj. ulaganja u tom području što je od presudnog značenja.

U Republici Hrvatskoj postoje prihvaćeni i implementirani međunarodni dokumenti, postoji dobar zakonodavni okvir, postoje institucije za primjenu zakonskih propisa, pružanje podrške osobama s invaliditetom kao i za osposobljavanje OSI. Republika Hrvatska ima Hrvatski registar za osobe s invaliditetom, prema kojem 11,9% ukupnog stanovništva čine osobe s invaliditetom i 6,9% djece s većim teškoćama u razvoju (podatci iz 2016. g.). Interesantna je i pozitivna činjenica da je prema Izvješću Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u 2021. g. zaposleno iz evidencije HZZ-a ukupno 151.439 osoba od toga 2.740 osoba s invaliditetom što je povećanje 10,7% u odnosu na 2020. g. Međutim prema Izvješću o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom 2020. potrebno je uskladiti zakonske i podzakonske propise s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Također je potrebno donijeti javne politike i propise kojima će se poboljšati položaj osoba s invaliditetom prema utvrđenoj problematici.

Moje osobno mišljenje je da usprkos zakonskim propisima, sustavu kvotnog zapošljavanja, beneficijama koje mogu poslodavci (privatni sektor) ostvariti prilikom zapošljavanja osoba s invaliditetom potrebna je strategija rane intervencije, potreban je veći broj stručnjaka kao i njihova dostupnost roditeljima i skrbnicima djece s teškoćama kao i osobama s invaliditetom, potrebna je bolja povezanost sustava obrazovanja s uključivanjem na tržište rada kako bi svi ti zakonski propisi zaživjeli u praksi. Napravljen je prvi korak i temeljem Izvješća HZZ-a možemo reći da napredujemo međutim potrebna je veća osvještenost društva i senzibilizacija prvenstveno poslodavaca za zapošljavanje osoba s invaliditetom kako bi oživotvorili zakonske propise. Svakako možemo reći da su nam za sve to potrebna dodatna financijska sredstva i ulaganja u isto.

Republika Slovenija ima normativni okvir međutim iznenađujuće, ali ne postoji jedinstveni, centralni registar osoba s invaliditetom te se ne zna točan broj osoba s invaliditetom, kao ni njihovo obrazovanje, spol, starost itd. Priznati status osoba s invaliditetom ima sedam do devet posto stanovništva prema čemu ispada da je svaki dvanaesti građanin osoba s invaliditetom. Nacionalno izvješće Slovenije ne navodi broj zaposlenih osoba s invaliditetom. U Sloveniji broj radno neaktivnih osoba s invaliditetom od ukupnoga broja osoba s invaliditetom iznosi 70%. Uz inkluzivni pristup od rane dobi, postoji zaštitno zapošljavanje, olakšice i poticaji poslodavcima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom, kvotni sustav, zakonski propisi i institucije kao i razne udruge koje pružaju podršku osobama s invaliditetom pa i u zapošljavanju. Mjere i poticaji doveli su do povećanja zaposlenosti osoba s invaliditetom oko 4 % ekonomsko aktivnog stanovništva. Od ukupnog broja nezaposlenih četrnaest posto je nezaposlenih osoba s invaliditetom.

Procjenjuje se da u Švedskoj živi oko 20% osoba s invaliditetom. U 19. i početkom 20. stoljeća Švedska je osobe s invaliditetom tretirala kao građane drugog reda i gotovo da nisu postojali zakoni koji bi štitili osobe s invaliditetom. Sredinom i u drugoj polovici 20. stoljeća se donose zakoni kao i programi koji podržavaju osobe s invaliditetom. Švedska politika prema invaliditetu stavlja naglasak na jednake mogućnosti i jednaka prava za sve kroz provedbu državnih programa i zakona, u području obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i prijevoza. Cilj je dati osobama s invaliditetom priliku da budu ekonomski i socijalno stabilni u čemu važnu ulogu imaju nacionalne, regionalne i lokalne vlasti. Vladini programi i zakoni omogućili su osobama s invaliditetom posao, obrazovanje i život u vlastitom smještaju uz pomoć ako je potrebno. Međutim prema provedenim istraživanjima u praksi postoje poslodavci koji se ustručavaju zaposliti osobu s invaliditetom zbog mogućih problema, a posebno je nizak broj zaposlenih osoba s mentalnim poteškoćama. Zaposlene osobe s

invaliditetom prema istraživanjima često su izostavljane iz društvenih izleta, a posao koji obavljaju je ispod njihove razine vještina što dovodi do nezadovoljstva i odlaska u prijevremenu mirovinu. U Švedskoj postoje tri vrste pristupa zapošljavanju osoba s invaliditetom: pristup koji se temelji na ljudskim pravima, pristup temeljen na sustavu kvotnog zapošljavanja i pristup koji se temelji na motivaciji poslodavaca. Udio zaposlenih osoba s invaliditetom u 2021. godini je 71%, a stopa nezaposlenosti osoba s invaliditetom je 11% dok je za osobe s invaliditetom koji uključuje smanjenu radnu sposobnost 17%. Iz navedenih činjenica može se zaključiti da usprkos problemima s kojima se susreću u praksi ovo je najveća stopa zaposlenosti u državama koje su uspoređivane odnosno najmanja stopa nezaposlenosti osoba s invaliditetom u navedenim državama.

Republika Bugarska također ima ratificirane međunarodne dokumente vezane uz život i rad osoba s invaliditetom kao i zakonske propise. Postoji zaštićeno zapošljavanje, kvotni sustav, beneficije poslodavcima za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Međutim postoji veliki problem implementacije načela inkluzije od najranije dobi obzirom da se invaliditet još uvijek promatra s medicinskog aspekta, što potvrđuju podaci da preko 72% osoba s invaliditetom prima invalidnine, a 48% osoba s invaliditetom koje je moguće osposobiti za tržište rada, nije provedeno profesionalno osposobljavanje. Ukoliko se osobe s invaliditetom zaposle zadržavaju invalidnine te stoga nemaju motivaciju za rad. Poslodavci su nezainteresirani za zapošljavanje osoba s invaliditetom zbog niske kvalifikacijske strukture osoba s invaliditetom, ali i administrativnih procedura u Agenciji u procesu zapošljavanja osoba s invaliditetom. Bugarska se nalazi u tranzicijskom periodu razvoja tržišne ekonomije, prevladavaju stereotipi u pogledu invalidnosti, iako je uvedena pravna podloga za primjenu prava iz UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Osobe s invaliditetom su učestalo u socijalnoj izolaciji, zbog svog zdravstvenog stanja, nepovoljne arhitekture i društvenog okruženja, predrasuda u društvu i nerazumijevanja poslodavaca. Jedan od razloga niske stope zaposlenosti osoba s invaliditetom je i neučinkovitost sustava obrazovanja i stručnog usavršavanja kao i nefleksibilnost bugarskog tržišta rada koje ne dopušta osobama s invaliditetom zapošljavanje na pola radnog vremena. Iz navedenih činjenica može se zaključiti da su mjere koje država poduzima za povećanje zaposlenosti neučinkovite, a prati ih visoka stopa nezaposlenosti.

Mislim da su financijska sredstva odnosno ulaganja u područje života i rada osoba s invaliditetom kao i adekvatne javne politike, programi i strategije koje se provode kroz državne institucije kao i civilne udruge i osvještenost društva te bolja povezanost institucija, korisnika i poslodavaca presudne za podizanje kvalitete života i rada osoba s invaliditetom.

Navedeno se može zaključiti iz primjera uspoređivanih zemalja. Švedska ima najmanju stopu nezaposlenosti osoba s invaliditetom odnosno najveću stopu zaposlenosti osoba s invaliditetom. Slovenija i Hrvatska na dobrom su putu napretka prema europskim standardima dok je Bugarska opterećena socijalnom politikom, neučinkovitim mjerama države i predrasudama društva. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku iz 2021. g. odnosno Eurostat je 15. prosinca 2021. objavio podatke o bruto domaćem proizvodu (BDP-u) i stvarnoj individualnoj potrošnji (SIP-u) po stanovniku za 2020., iskazane standardom kupovne moći (SKM-om). Prema tim podacima Švedska je jedna od zemalja s najvećim BDP-om u Europi (123, podatak za 2020. g.), Slovenija (89, podatak za 2020. g.), Hrvatska (64, podatak za 2020. g.) te Bugarska (55, podatak za 2020. g.)

Iz svih ovih podataka razvidno je koliko sve te činjenice utječu na provođenje politike zapošljavanja osoba s invaliditetom u praksi.

Istraživanje koje sam provela u osnovnim školama Krapinsko – zagorske županije pokazuje da svega 12% osnovnih škola KZZ ima zaposlenu osobu s invaliditetom. Obzirom na zakonske propise koji su na snazi u Republici Hrvatskoj, prvenstveno ZPRZOI i kvotni sustav zapošljavanja stvarna situacija u osnovnim školama Krapinsko – zagorske županije je poražavajuća. U većini škola (3 od 4 škole) invaliditet je nastao prije zapošljavanja što znači da su osobe zaposlene kao osobe s invaliditetom dok je u jednoj školi invaliditet nastao zbog bolesti prije i tijekom zapošljavanja što znači da zakonski propisi nisu pridonijeli povećanju zaposlenosti OSI. To potvrđuje i rezultat istraživanja prema kojem su od ukupno sedam zaposlenih osoba s invaliditetom tri osobe u radnom odnosu 18-25 godina što znači da su zaposlene prije stupanja na snagu ZPRZOI.

Zakonski propisi su dobri no problem je primjena, a OSI su ranjiva i teže zapošljiva skupina te nezaposlenost dovodi do egzistencijalnih problema i socijalne nesigurnosti. Potrebna je veća angažiranost institucija kao i suradnja s poslodavcima kako bi se zakonski propisi oživotvorili i potaknuli OSI na zapošljavanje, ali i poslodavce da zapošljavaju OSI.

LITERATURA

Zakoni

1. Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (NN br. 64/01)
2. Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (NN br. 6/07)
3. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN br. 157/13., 152/14., 39/18., 32/20.)

Ostali propisi

1. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine (NN br. 42/17.)
2. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, Službeni list Europske unije
3. Deklaracija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom
4. Europska socijalna povelja
5. Europska strategija za osobe s invaliditetom 2010. – 2020.
6. Program održivog razvoja do 2030. godine
7. Direktiva (EU) 2016/2102 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016
8. Strategija za osobe s invaliditetom Vijeća Europe 2017. – 2023.
9. Nacionalni okvir
10. Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom³⁷
11. Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom³⁸
12. Pravilnik o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom³⁹
13. Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom⁴⁰

³⁷ NN 75/18, 120/18, 37/20

³⁸ NN 75/18, 120/18

³⁹ NN 75/18

⁴⁰ NN 75/18

Internetske stranice

1. [HZZ Izvjesce-o-rad-u-OSI-2021.pdf](#)
2. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1139&langId=hr>
3. <https://www.poslovni.hr/hrvatska/prilagodeni-program-osposobljavanja-za-zastitna-radna-mjesta>
4. [05 Dokumentacija 02 Slovenija.PDF](#)
5. <https://www.in-portal.hr/in-portal-news/kutak-za-strucnjake/5034/intervju-cveto-ursic-slovenska-iskustva-u-profesionalnoj-rehabilitaciji-i-zaposljavanju-osoba-s-invaliditetom>
6. <https://www-gov-si.translate.goog/zbirke/delovna-telesa/svet-za-invalid-republike-slovenije/? x tr sl=sl& x tr tl=hr& x tr hl=hr& x tr pto=sc>
7. <https://www-gov-si.translate.goog/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-delo-druzino-socialne-zadeve-in-enake-moznosti/o-ministrstvu/direktorat-za-socialne-zadeve/? x tr sl=sl& x tr tl=hr& x tr hl=hr& x tr pto=sc>
8. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/kroatien/06849.pdf>
9. <https://www.udruga-svitanje.hr/old/index.php/zavrzeni-projekti/4-european-experience-visit-seminar-maribor>
10. http://www.ess.gov.si/o_zrsz/naslovi_in_uradne_ure
11. <https://nsios.si/podrocja-delovanja>
12. <https://dredf.org/legal-advocacy/international-disability-rights/international-laws/sweden-disabled-persons-in-working-life/>
13. <https://sweden.se/life/equality/disability-policy>
14. <https://pdfcoffee.com/vedski-nastavni-sistem-pdf-free.html>
15. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1089787.pdf>
16. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13603116.2020.1758805>
17. https://divergent.be/wp-content/uploads/2020/07/ZKD5744_paper-2_EIND_EN.pdf
18. <https://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/labour-market/disabled-persons/the-labour-market-situation-for-people-with-disabilities/>
19. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=3FDE3B215206AE1334147E4EEF8E89D2?text=&docid=184890&pageIndex=0&doclang=HR&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6653589>
20. <https://www.unicef.org/bulgaria/en/data-children-disabilities-bulgaria-and-around-world>

21. <https://eacea.ec.europa.eu>
22. https://www.un.org/development/desa/disabilities/wp-content/uploads/sites/15/2019/10/Bulgaria_2016-2020-National-Strategy-for-Persons-with-Disabilities.pdf
23. https://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/ede/BG%20Employment%20report.pdf
24. <https://posi.hr/wp-content/uploads/2021/04/Izvjescje-o-radu-Pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-za-2020.-godinu.pdf>
25. <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/10004>
26. <https://www.disability-europe.net/country/bulgaria>

Popis tablica

1. Tablica 1 Zaposlenost osoba s invaliditetom str. 19

Popis slika

1. Slika 1 Zaposlenost OSI u OŠ KZŽ str. 26
2. Slika 2 Spol zaposlenih OSI u OŠ KZŽ str. 27
3. Slika 3 Vrsta invaliditeta zaposlenih OSI u OŠ KZŽ str. 28

Popis grafikona

1. Grafikon 1 Škole koje zapošljavaju OSI u KZŽ str. 29
2. Grafikon 2 Spol zaposlenih OSI u OŠ KZŽ str. 30
3. Grafikon 3 Stručna sprema OSI u OŠ KZŽ str. 30
4. Grafikon 4 Nastanak invaliditeta OSI u OŠ KZŽ str. 31
5. Grafikon 5 Trajanje zaposlenja OSI u OŠ KZŽ str. 31

Prilog 1. Anketni upitnik

Zapošljavanje osoba s invaliditetom u osnovnim školama Krapinsko – zagorske županije

1. Imate li u svojoj ustanovi zaposlenih osoba s invaliditetom?
 - a) DA
 - b) NE
2. Ako ste potvrdno odgovorili na prethodno pitanje, molim upišite broj zaposlenih osoba s invaliditetom.
3. Je li invaliditet nastao tijekom rada u Vašoj ustanovi ili prije zapošljavanja OSI u Vašoj ustanovi?
4. Je li Vam osobu s invaliditetom uputio Hrvatski zavod za zapošljavanje ili se OSI javila na natječaj za određeno radno mjesto?
5. Koliko godina je osoba s invaliditetom zaposlena u Vašoj ustanovi?
6. Na kojem radnom mjestu je zaposlena OSI i koje je zvanje OSI odnosno stručna sprema?
7. Je li osoba s invaliditetom muškog ili ženskog spola?
 - a) M
 - b) Ž
8. Koliko godina ima OSI zaposlena u Vašoj ustanovi?
9. Koliko godina radnog staža ima OSI zaposlena u Vašoj ustanovi?
10. Koju vrstu invaliditeta ima OSI zaposlena u Vašoj ustanovi?
 - a) Intelektualne teškoće
 - b) Višestruke kombinirane teškoće
 - c)) Osoba s tjelesnim invaliditetom